

Wetenschappelijk Onderzoek- en
Datacentrum

Cahier 2024-11

Jeugdige veroordeelden voor (poging) doodslag: 2016 en 2021 vergeleken

*Een verdiepingsstudie bij de Monitor
Jeugdcriminaliteit*

Cahier 2024-11

Jeugdige veroordeelden voor (poging) doodslag: 2016 en 2021 vergeleken

*Een verdiepingsstudie bij de Monitor
Jeugdcriminaliteit*

J.E.H. Beijers
L.J.C. Prop
A.M. van der Laan

Cahier

De reeks Cahier omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum is verricht. Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie en Veiligheid weergeeft.

Dankwoord

De auteurs bedanken de volgende personen en organisaties. Allereerst bedanken we Leah Mossel, die als stagiaire een belangrijke rol heeft gespeeld bij de dataverzameling en -codering van dit onderzoek. Daarnaast bedanken we de Raad voor de rechtspraak en diens medewerkers voor alle medewerking en hulp bij het ter beschikking stellen van vonnissen voor dit onderzoek. We bedanken Henk Elffers voor zijn hulp bij het oplossen van een klein vraagstuk ten aanzien van de methoden. Tenslotte bedanken we graag de begeleidingscommissie voor alle waardevolle bijdragen aan dit onderzoek.

Inhoud

	Samenvatting	6
1	Inleiding	11
1.1	Beleidscontext	13
1.2	Onderzoeksvraag	13
1.3	Leeswijzer	14
2	Literatuur	16
3	Methode	20
3.1	Data	20
3.2	Selectie van vonnissen	21
3.3	Operationalisering en betrouwbaarheid	23
4	Resultaten	25
4.1	Kenmerken feit	25
4.2	Kenmerken veroordeelde	31
4.3	Omstandigheden en kenmerken slachtoffer	35
4.4	Afdoening	38
4.5	Aanleiding en situatie misdrijf	41
4.5.1	Aanleidingen zaken 2016	42
4.5.2	Aanleidingen zaken 2021	44
5	Discussie en conclusie	49
5.1	Bevindingen	49
5.2	Discussie	51
5.3	Beperkingen en mogelijkheden	53
5.4	Tot slot	53
	Summary	55
	Literatuur	60
Bijlage 1	Samenstelling van de begeleidingscommissie	62
Bijlage 2	Codeboek vonnissen doodslag jeugdigen	63
Bijlage 3	Multipole correspondentieanalyses van kenmerken van (poging-tot-) doodslagzaken	67

Samenvatting

Inleiding

In de media werd de afgelopen jaren veel gesproken over verjonging en verharding van de jeugdcriminaliteit en over een toename in ernstig geweld onder jongeren. Het aantal 12- tot 23-jarige jeugdigen dat voor ernstig geweld is veroordeeld is tussen piekjaar 2004 en 2022 echter met twee derde afgenomen. Wel is er in de periode 2016 tot en met 2021 onder andere sprake van een toename in het aantal veroordelingen voor een specifieke vorm van ernstig geweld te weten (poging tot) doodslag onder minderjarigen (12 tot 18). Voor jongvolwassenen (18 tot 23) is er sprake van stabilisatie. Om beter zicht te krijgen in de toename van (poging-tot-) doodslagzaken richt dit onderzoek zich op de betreffende zaken uit het jaar 2016, het jaar met opvallend weinig veroordelingen onder jeugdigen, en op het jaar 2021, een jaar met meer veroordelingen.

In dit onderzoek wordt nader ingegaan op kenmerken van (poging-tot-)doodslagzaken waarvoor jeugdigen zijn veroordeeld en in hoeverre deze verschillen tussen zaken uit het jaar 2016 en zaken uit het jaar 2021. Dit gebeurt aan de hand van de volgende hoofdvraag:

Wat zijn kenmerken van strafzaken, met jeugdige veroordeelden, van (poging tot) doodslag en in hoeverre verschillen deze tussen 2016 en 2021?

Deze vraag wordt onderzocht aan de hand van data over jeugdigen die door het OM of de rechter schuldig zijn bevonden aan (poging tot) doodslag in 2016 of 2021. De data is afkomstig uit de Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie (OBJD) en uit strafrechtelijke vonnissen. Dit onderzoek betreft een verdiepend onderzoek uitgevoerd binnen de kaders van de Monitor Jeugdcriminaliteit en is een vervolg op een eerder WODC-onderzoek uit 2023 over ontwikkelingen in ernstig geweld door jeugdigen.

Methoden

Om de in de onderzoeksvraag geformuleerde kenmerken van strafzaken en jeugdigen te kunnen beschrijven, zijn naast een gerichte literatuurstudie in dit onderzoek twee bronnen gebruikt, de OBJD en strafrechtelijke vonnissen. De OBJD bevat justitiële gegevens over strafrechtelijke daders, waarbij voor dit onderzoek alle zaken zijn geselecteerd van jeugdigen die in 2016 of 2021 definitief schuldig zijn bevonden aan een (poging tot) doodslag ($N=275$, 113 in 2016 en 162 in 2021). Daarnaast is gebruik gemaakt van de vonnissen bij deze strafzaken, voor zover deze beschikbaar waren en binnen de selectiecriteria vielen ($N=180$, $N=66$ in 2016 en $N=114$ in 2021). De vonnissen die in dit onderzoek zijn meegenomen, zijn zoveel mogelijk kwantitatief gecodeerd volgens een codeerschema. Dit is gedaan om te kunnen beschrijven in hoeverre bepaalde feitkenmerken, daderkenmerken, slachtofferkenmerken en afdoeningen voorkwamen in zaken uit 2016 en 2021 en een vergelijking tussen deze jaren te maken. Naast de kwantitatieve coderingen zijn ook per vonnis het misdrijf, eventuele (door professionals gesignaleerde) problematiek bij de veroordeelde en eventuele bijzonderheden beschreven. Deze gegevens zijn gebruikt voor het

kwalitatieve deel van het onderzoek. Deze kwalitatieve informatie is voornamelijk gebruikt voor het illustreren van de kwantitatieve coderingen en bevindingen met beschrijvingen uit de vonnissen. Er is daarnaast gebruik gemaakt van inhoudsanalyse om typen situaties en aanleidingen te kunnen onderscheiden en vergelijken tussen zaken uit 2016 en 2021.

Resultaten

De bevindingen van dit onderzoek schetsen een beeld van de kenmerken van doodslagzaken waarvoor jeugdigen in 2016 of 2021 zijn veroordeeld. Hierbij is 2021 een bijzonder jaar, omdat een groot deel van de feiten uit deze zaken zich afgespeeld hebben tijdens de coronacrisis. Verreweg de meeste onderzochte zaken (91%) in beide jaren hadden betrekking op een poging tot doodslag. Slechts een beperkt aantal had betrekking op een voltooide doodslag. Deze verhouding wijkt niet af van het gemiddelde over meerdere jaren. Een belangrijke bevinding is dat het type wapen waarmee het geweld is gepleegd vooral steekwapens betrof (61%). Fysiek geweld (schoppen) kwam met enige regelmaat voor (19%). Vuurwapengeweld kwam in een beperkt aantal zaken voor, met name bij jongvolwassenen. In enkele zaken was er sprake van ander geweld, zoals slaan met een wapen of inrijden op iemand met een auto. Hieronder staan de belangrijkste bevindingen, waarbij vooral wordt ingegaan op verschillen tussen zaken uit 2016 en zaken uit 2021.

In 2021 meer zaken met messengeweld, zowel bij minderjarigen als jongvolwassenen

Een opvallend verschil tussen zaken uit 2016 en 2021 is dat er in zaken uit 2021 vaker sprake was van messengeweld dan bij zaken uit 2016, zowel bij zaken met minderjarige veroordeelden als bij zaken met jongvolwassen veroordeelden. Geweld dat zonder wapen gepleegd werd, kwam juist minder voor in zaken uit 2021 in vergelijking met 2016.

Minder zaken met medeplegen en minder vaak met feiten in uitgaanslocaties in 2021

Medeplegen kwam in zaken uit 2021 minder vaak voor. Ook werd het geweld iets vaker in woningen gepleegd en iets minder vaak op uitgaanslocaties ten opzichte van 2016. Mogelijk hebben deze verschillen (deels) te maken met veranderende gelegenheidsstructuren tijdens de coronacrisis. Door de zogeheten *lockdowns* tijdens deze crisis waren jongeren relatief vaak thuis of op straat en bijvoorbeeld minder vaak in uitgaansgelegenheden te vinden.

In 2021 meer zaken met minderjarigen, deze pleegden vaak na een ruzie geweld met een steekwapen

Het aantal minderjarige veroordeelden is over de langere termijn fors gedaald, met een dieptepunt van dit aantal in 2016. In vergelijking met 2016 waren er in 2021 wel weer aanzienlijk meer zaken met minderjarige veroordeelden voor (poging tot) doodslag. Dit betrof vaak minderjarigen die een ruzie of conflict hadden met het slachtoffer en waarbij sprake was van steken met een mes.

Meer zaken met een jongvolwassene waarbij een psychische stoornis is vastgesteld in 2021

In zaken uit 2021 werd vaker melding gedaan van een psychische stoornis bij jongvolwassen veroordeelden dan in 2016. Mogelijk hangt dit samen met een hoger

percentage zaken waarbij in het vonnis een advies van deskundigen is opgenomen over de toerekeningsvatbaarheid van de veroordeelde. Er kon hierdoor vaker een psychische stoornis worden geconstateerd. Bij relatief veel zaken is geen advies opgenomen van deskundigen ten aanzien van de toerekeningsvatbaarheid van de veroordeelde.

Slachtoffers meestal man en letsel in meeste zaken zwaar in 2021, net als in 2016

Ten aanzien van de slachtoffers werd gevonden dat zij in de meeste zaken zwaar letsel opliepen, iets vaker in 2021 dan in 2016. Dit letsel werd relatief vaak veroorzaakt door messengeweld en soms ook door een vuurwapen. Bij de zaken met geweld zonder wapen was in beide jaren vaak sprake van licht letsel. In 2016 was juist iets vaker dan in 2021 sprake van geen of onbekend letsel. Verreweg de meeste slachtoffers in de zaken uit 2016 en 2021 betroffen mannen. Vaak, maar lang niet altijd ging het om leeftijdgenoten die vrienden of bekenden waren van de veroordeelde.

In 2021 iets vaker onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd aan jongvolwassenen dan in 2016

Minderjarige veroordeelden werden in vergelijking met jongvolwassenen relatief vaak veroordeeld tot een deels voorwaardelijke vrijheidsstraf. Jongvolwassenen werden iets vaker tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf veroordeeld in 2021 in vergelijking met 2016. Een PIJ- of TBS-maatregel werd iets vaker opgelegd aan minderjarigen dan aan jongvolwassenen, al was het percentage jongvolwassenen dat zo'n maatregel opgelegd kreeg in 2021 wel hoger dan in 2016.

Discussie

Het aantal minderjarige veroordeelden van (poging tot) doodslag is in de periode 2016 tot en met 2021 gestegen, terwijl het aantal jongvolwassen veroordeelden in deze periode gelijk is gebleven. Of deze ontwikkelingen op de kortere termijn zich doorzetten is nog onduidelijk, al lijkt dit niet het geval te zijn gezien de door het OM gerapporteerde afname in jeugdige verdachten van ernstige geweldsmisdrijven zoals doodslag in het jaar 2022 ten opzichte van 2021. Op de langere termijn is het aantal jeugdigen veroordeeld voor dit type misdrijf wel fors afgenomen. Zowel het aantal minderjarige als jongvolwassen veroordeelden voor (poging tot) doodslag is fors gedaald in de periode 2000 tot en met 2021. Vanwege de ontwikkelingen op de kortere termijn is het van belang inzicht te krijgen in de aard en omstandigheden van het geweld waarvoor jeugdigen veroordeeld worden en in hoeverre deze veranderd zijn tussen 2016 en 2021. In deze discussie wordt dieper ingegaan op de belangrijkste bevindingen.

Dit onderzoek laat zien dat er verschillende soorten situaties en vormen van geweld schuilgaan onder de noemer doodslag of poging tot doodslag. Het geweld werd in een groot aantal gevallen met een steekwapen gepleegd, al ging het in een redelijk aantal zaken ook om fysiek geweld of het schieten met een vuurwapen. Dit is redelijk in lijn met wat er aan de hand van de onderzochte Nederlandse literatuur verwacht zou kunnen worden. Ook de bevinding dat een groot deel van de zaken betrekking heeft op een ruzie, en maar een klein deel op huiselijk geweld, past bij de bevindingen uit eerder onderzoek, voor zover wordt gefocust op minderjarigen en/of pogingen tot doodslag.

Er zijn in dit onderzoek enkele opvallende verschillen tussen de onderzochte zaken uit 2016 en uit 2021. Zo is het aantal minderjarige veroordeelden voor (poging tot) doodslag in 2021 een stuk hoger dan in 2016. Dit is overigens in lijn met een algehele stijging in veroordelingen onder minderjarigen voor ernstige geweldsmisdrijven. Het blijkt dat deze minderjarige veroordeelden van een (poging tot) doodslag het geweld vooral met een steekwapen hebben gepleegd. Daarnaast is het aantal zaken met messengeweld in 2021 ook hoger voor jongvolwassenen die voor (poging tot) doodslag zijn veroordeeld. Het is dan ook mogelijk dat deze vorm van geweld is toegenomen in 2021. Er is de laatste jaren ook veel media- en beleidsaandacht voor messenproblematiek onder jongeren. Het is echter niet ondenkbaar dat al deze aandacht en focus ook een rol hebben gespeeld in hoe het geweld gekwalificeerd is. De OM-richtlijnen bieden namelijk enige ruimte voor interpretatie. Zo kan messengeweld met zwaar letsel volgens de OM-richtlijnen niet alleen als poging tot doodslag worden geclassificeerd, maar ook als zware mishandeling. Mogelijk leidt messengeweld onder jeugdigen in recentere jaren vaker tot een veroordeling voor poging tot doodslag in plaats van voor zware mishandeling. Of dit zo is weten we niet, aangezien we niet onderzocht hebben in hoeverre jongeren bij vergelijkbare zaken in het ene jaar vaker voor zware mishandeling zijn veroordeeld en jongeren in het andere jaar vaker voor poging tot doodslag.

Een andere constatering is dat de mate van gepleegd geweld in de onderzochte zaken in 2016 en 2021 vergelijkbaar is, afgaande op het gerapporteerde letsel. Dit zou kunnen betekenen dat een soort inflatie van de geweldsbeoordeling niet van toepassing is. Immers, dan zou men verwachten dat het hogere aantal veroordeelde jeugdigen voor doodslag in 2021 te maken heeft met het hoger kwalificeren van minder ernstig geweld, waardoor het aandeel zaken met minder ernstig geweld en dus minder ernstig letsel zou toenemen. Dit is niet het geval. Tegen deze redentatie is echter wel wat in te brengen. Zo staat het geconstateerde letsel niet altijd gelijk aan de ernst van een delict. Een poging tot doodslag waarbij met een vuurwapen geschoten wordt mag toch als een ernstig misdrijf worden beschouwd, terwijl het geregeld voorkomt dat het beoogde slachtoffer niet geraakt wordt en letsel dus ontbreekt.

Het is op basis van dit onderzoek, en op basis van data uit vonnissen, lastig te zeggen in hoeverre er verschuivingen zijn over de tijd in het type aanleiding voor het betreffende geweld. Dit komt deels door de grote verscheidenheid aan aanleidingen, maar deels ook doordat er in de vonnissen vaak niet uitgebreid ingegaan wordt op de aanleiding voor het geweld. Wel is vastgesteld dat er in zaken uit 2021, in vergelijking met 2016, veel vaker sprake is van een minderjarige die een ruzie of conflict heeft met het slachtoffer. Ook hierbij verschilt de context enorm per zaak, dus kan niet worden gesteld dat één type situatie vaker voorkomt. Daarnaast valt op dat in meerdere vonnissen uit 2021 melding wordt gemaakt van een online ruzie, die de aanleiding lijkt te zijn voor de (poging) doodslag. Dit betreft slechts een beperkt aantal zaken. In eerder onderzoek kwamen eveneens gevallen naar boven waarbij een online conflict tot offline geweld heeft geleid. Zo werd het online domein, en meer specifiek *social media*, in een onderzoek omschreven als een waarschijnlijk belangrijke katalysator voor wapens en geweld. Meer onderzoek is nodig om te weten te komen wat de precieze invloed van de online wereld is op ontwikkelingen in ernstig geweld zoals in geval van (poging tot) doodslag.

Tot slot

In de afgelopen twee decennia is het aantal jeugdigen dat voor (poging tot) doodslag is veroordeeld sterk afgenomen. Tussen 2016 en 2021 is er sprake van een stijging onder minderjarigen en een stabilisatie onder jongvolwassenen, ook al zijn de aantallen hiermee nog altijd minder dan de helft van die tijdens de piekjaren begin deze eeuw. De stijging onder minderjarigen is vooral zichtbaar in de grootste gemeenten. In dit onderzoek zijn (poging-tot-)doodslagzaken uit 2016 en 2021 vergeleken.

Er gaat een grote verscheidenheid schuil aan feiten waarvoor jongeren veroordeeld zijn voor (poging tot) doodslag. Het betreft veelal ruzies, maar ook reacties op geweld door het latere slachtoffer, geweld tijdens een overval en eenzijdige aanvallen. Het geweld wordt relatief vaak gepleegd met een steekwapen, zeker bij minderjarigen. Geweld zonder wapen komt ook met enige regelmaat voor. In een aantal gevallen is er sprake van vuurwapengeweld, wat vaker bij de zaken met jongvolwassenen veroordeelden. De veroordeelden betreffen bijna allemaal jongens of mannen, en de slachtoffers zijn ook in veel gevallen mannelijk.

Er zitten verschillen tussen de jaren 2016 en 2021 in het type zaak. Opvallende verschillen zijn dat in zaken uit 2021 beduidend vaker sprake van geweld met steekwapens, en van zaken waarbij een minderjarige is veroordeeld. Het is niet duidelijk in hoeverre dit wijst op een trend in de maatschappij of op veranderingen in het registreren en/of kwalificeren van feiten. De aandacht voor messengeweld is in deze periode immers ook toegenomen. Enkele andere verschillen in 2021 ten opzichte van 2016, zoals een lager aantal zaken waarbij sprake is van medeplegen en van geweld bij uitgaanslocaties, hebben mogelijk te maken met veranderde gelegenheidsstructuren tijdens de coronacrisis.

De vergelijking die in dit rapport is gemaakt heeft betrekking op twee jaren en op basis van de kwalificatie doodslag. Vervolgonderzoek zou de inzichten uit dit rapport aan kunnen vullen door ook omliggende jaren te onderzoeken, de piekjaren begin deze eeuw en/of jaren na 2021. Vervolgonderzoek kan eveneens duidelijk maken in hoeverre (poging-tot-)doodslagzaken verschillen met zware-mishandeling-zaken en in hoeverre deze verschillen constant zijn over de tijd. Daarmee krijgen we meer grip op de vraag in hoeverre verschillen over de tijd te maken hebben met het anders kwalificeren van geweld of met veranderingen in het door jeugdigen gepleegde geweld.

Voor gericht beleid is het van belang om te weten wat de aard en omvang is van door jeugdigen gepleegd potentieel dodelijk geweld. Zo blijkt onder andere uit de evaluatie van het actieplan 'Wapens en jongeren' dat het idee van het actieplan goed is, maar dat de uitvoering van het plan niet gericht genoeg is, omdat er onvoldoende kennis was over de specifieke doelgroep en het gepleegde geweld. Het huidige onderzoek draagt bij aan het vormen van de noodzakelijke kennis door duidelijkheid te verschaffen over de kenmerken van en ontwikkelingen in (poging tot) doodslag gepleegd door jeugdigen.

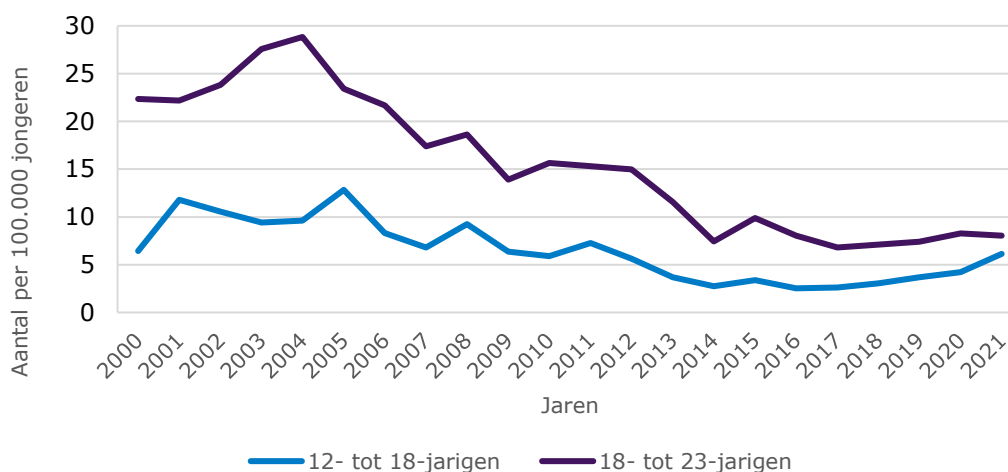
1 Inleiding

In diverse media zijn de afgelopen jaren zorgen uitgesproken over een verharding van jeugdcriminaliteit, en meer concreet, een toename in doodslag en moord gepleegd door jongeren (o.a. Algemeen Dagblad, 2022; NOS, 2021). Deze zorgen werden deels aangewakkerd door persberichten van het OM waarin onder andere gesproken wordt over een forse toename in het aantal jeugdige verdachten van ernstige geweldsmisdrijven als (poging tot) doodslag in de jaren 2020 en 2021 (OM, 2021, 2022). In 2023 meldde het OM echter een afname in het aantal minderjarige verdachten van ernstige geweldsmisdrijven, wat vervolgens een stuk minder media-aandacht kreeg (OM, 2023).

Deze berichten hebben betrekking op een relatief kort tijdsbestek en slechts op het verdacht zijn van een ernstig geweldsmisdrijf. Op de lange termijn is er sprake van een afname in het aantal veroordelingen voor geweldscriminaliteit onder 12- tot 23-jarige jeugdigen. Het aantal jeugdige veroordeelden van geweldscriminaliteit is in de periode 2007 tot 2022 namelijk fors afgenomen (Tollenaar & Van der Laan, 2023; Beijers, Tollenaar & Van der Laan, 2023). Dit geldt voor zowel minderjarige (12- tot 18-jarige) veroordeelden als jongvolwassenen (18- tot 23-jarige) veroordeelden. Op de korte termijn zijn er wel afwijkende trends zichtbaar voor specifieke ernstige geweldsmisdrijven, waaronder doodslag, het misdrijf waarop dit onderzoek gericht is.

In figuur 1.1 is de ontwikkeling in het aantal jeugdige veroordeelden voor (poging tot) doodslag weergegeven. Hoewel het impactvolle feiten betreft, is in de figuur te zien dat het in relatieve zin om lage aantallen gaat. Het aantal minderjarige veroordeelden van doodslag is, na een jarenlange daling, tussen 2016 en 2021 toegenomen, terwijl het aantal jongvolwassen veroordeelden in de jaren 2014 tot en met 2021 ongeveer stabiel is gebleven (Beijers et al., 2023). Hoewel de aantallen in 2021 nog niet eens de helft zijn van de piekjaren begin deze eeuw, roept vooral de stijging onder minderjarigen de vraag op wat hier achter zit. Het kan hier gaan om een wezenlijke toename in problematiek, maar een toename in veroordelingen kan ook te maken hebben met veranderingen in het detecteren en classificeren van dergelijke geweldsfeiten door politie, justitie en de rechtelijke macht (Egelkamp, 2002).

Figuur 1.1 Ontwikkeling aantal jeugdige veroordeelden van (poging tot) doodslag per 100.000 leeftijdsgenoten

Bron: OBDJ; CBS Statline; zie Beijers et al., 2023

De recente toename roept ook andere vragen op. Hangt de toename in het aantal veroordelingen voor doodslag onder minderjarigen samen met een bepaald type geweld? In hoeverre zijn de aard en de omstandigheden van doodslagzaken, waarbij jongeren als dader betrokken zijn, over de jaren veranderd? Zo stelt het OM bijvoorbeeld in een mediabericht dat een mogelijke toename in ernstige geweldscriminaliteit kan komen door groeiend messen- en vuurwapenbezit onder jongeren (NOS, 29 december 2021). Onduidelijk is echter welk deel van de doodslagzaken betrekking heeft op een mes of vuurwapen en in hoeverre er sprake is van ander wapengebruik of fysiek geweld.

Uit de wetenschappelijke literatuur is wel het een en ander bekend over situaties waarin doodslag gepleegd wordt, evenals over de daders. Meestal betreft dit echter onderzoek naar de algemene populatie, niet specifiek jongeren. Daarnaast heeft het meeste onderzoek betrekking op voltooide gevallen, waarbij iemand overleden is (Aarten, Schönberger & Liem, 2019; Pelletier & Pizarro, 2019; Liem et al, 2013; Bijleveld & Smit, 2006). Ook is slechts in een deel van de onderzoeken ingegaan op veranderingen over de tijd in het karakter van doodslagzaken (Aarten & Liem, 2021). Maar een beperkt deel van de onderzoeken richt zich op jongeren, en dan meestal minderjarigen (Aarten et al., 2023). Het onderzoeken van kenmerken van (poging-tot-)doodslagzaken, waarbij minderjarige en jongvolwassen daders betrokken zijn, is dan ook van toegevoegde waarde. Dat geldt ook voor een vergelijking tussen zaken uit 2016 en 2021. Er zijn weliswaar meerdere onderzoeken geweest die dalingen in moord en doodslag over de tijd hebben bestudeerd, maar dit betrof onderzoek over eerdere jaren (Suonpää et al, 2024; Aarten & Liem, 2021). Zo bleek een daling van moord en doodslag in Nederland tussen 2003 en 2016 vooral betrekking te hebben op het aantal daders tussen 20 en 40 jaar oud, en onder andere samen te hangen met een daling in het aantal ruzie- en beroving-gerelateerde doodslagen, en een daling in partnerdoding (Aarten & Liem, 2021). Bij de geconstateerde stijging in minderjarige veroordeelden van (poging tot) doodslag in de jaren 2016 tot en met 2021 is echter nog niet onderzocht hoe de aard en kenmerken van dit type geweld zich hebben ontwikkeld.

Het doel van dit onderzoek is dan ook om uit te zoeken wat de kenmerken zijn van strafzaken waarbij jeugdigen veroordeeld zijn voor doodslag en hoe deze verschillen tussen zaken uit 2016 en 2021.

1.1 Beleidscontext

Vanuit het beleid van het ministerie van Justitie en Veiligheid is in de recente jaren meer en meer ingezet op de aanpak van geweld door jongeren. Een leidende gedachte hierbij was dat er volgens het ministerie sprake was van een toegenomen verharding onder jeugdigen.

Ten eerste betreft het de algemene aanpak en signaleringen rondom jeugdcriminaliteit (bijv. *Kamerstukken II*, 2020/21, 28741, nr. 81). De Minister van Rechtsbescherming wijst hier op recente cijfers uit de MJC 2020 over toename in ernstig geweld onder minderjarigen en schetst een richting van de aanpak. Een belangrijk onderdeel daarvan is dat er een nadere duiding komt van 'verharding' bij specifieke groepen jongeren en hotspots waar deze actief zijn (p. 4). In dit onderzoek wordt een nadere duiding gegeven door specifiek te focussen op een vorm van ernstige geweldscriminaliteit en ontwikkelingen daarover in de tijd.

Daarnaast is een zogenoemd Actieplan wapens en jongeren (2020; *Kamerstukken II*, 2019/20, 28 741, nr 77) opgesteld naar aanleiding van signaleringen dat er in de meest recente jaren een toename is van ernstig geweld onder jongeren waarbij wapens, zowel steek- als vuurwapens een rol spelen. Doel hiervan is te komen tot een samenhangende aanpak voor gemeenten en landelijke overheid om het bezit en gebruik van wapens onder jongeren terug te dringen. Inmiddels zijn er lokale en landelijke acties geweest, is het actieplan geëvalueerd en wordt er in 2024 gewerkt aan het opstellen van een herijkte aanpak wapens en jongeren.

Verder is het beleidsprogramma Preventie met Gezag (*Kamerstukken II*, 2020/21, 28741 nr. 86) opgesteld vanuit de signalering dat in specifieke gebieden jongeren betrokken raken bij georganiseerde drugscriminaliteit, al dan niet in samenhang met geweldscriminaliteit. Doel van dat programma is om op wijkgericht te komen tot een preventieve aanpak die jongeren ervan moet weerhouden deel te gaan nemen aan de georganiseerde criminaliteit.

1.2 Onderzoeksvraag

Met dit onderzoek wordt beoogd inzicht te geven in feit- en daderkenmerken van (poging-tot-)doodslagzaken waarbij jeugdigen zijn betrokken. Daarnaast is het doel inzicht te krijgen in hoeverre doodslagzaken uit 2016 verschillen met die uit 2021. Zodoende is de onderzoeksvraag als volgt:

Wat zijn kenmerken van strafzaken, met jeugdige veroordeelden, van (poging tot) doodslag en in hoeverre verschillen deze tussen 2016 en 2021?

Deze vraag is in de volgende deelvragen uitgewerkt:

- 1 Wat zijn feitkenmerken van zaken uit 2016 en 2021 die (poging tot) doodslag betreffen en waarin verschillen deze kenmerken van elkaar?

- 2 Wat zijn daderkenmerken van zaken uit 2016 en 2021 die (poging tot) doodslag betreffen en waarin verschillen deze kenmerken van elkaar?
- 3 Wat zijn slachtofferkenmerken van zaken uit 2016 en 2021 die (poging tot) doodslag betreffen en waarin verschillen deze kenmerken van elkaar?
- 4 Hoe zijn zaken uit 2016 en 2021 die (poging tot) doodslag betreffen afgedaan en waarin verschillen deze afdoeningen van elkaar?
- 5 Welke soorten aanleidingen en situaties zijn te onderscheiden bij zaken uit 2016 en 2021 die betrekking hebben op (poging tot) doodslag en hoe verschillen deze tussen beide jaren?

Het doel van de eerste drie deelvragen is om inzicht te verwerven in kenmerken van gevallen van doodslag, de daders van deze misdrijven en de slachtoffers die daarbij betrokken zijn voor de jaren 2016 en 2021. Het doel van de vierde deelvraag is om inzicht te verkrijgen in het type afdoening van doodslagzaken met jeugdige daders in de jaren 2016 en 2021. Deze deelvragen worden beantwoord door de beschikbare vonnissen binnen alle doodslagzaken uit 2016 en 2021 met jeugdige veroordeelden te analyseren en na te gaan hoe vaak kenmerken in zaken uit beide jaren voorkomen en deze kenmerken nader toe te lichten aan de hand van voorbeelden. Met de vijfde deelvraag wordt daarnaast beoogd te onderzoeken welke type zaken te onderscheiden zijn binnen de jaren 2016 en 2021, aan de hand van de verschillende aanleidingen en situaties waar in elke zaak sprake van is. De reden dat voor de jaren 2016 en 2021 is gekozen, is omdat het aantal veroordeelde jeugdige daders van doodslag in de periode tot 2016 aanzienlijk gedaald is, terwijl we een toename zien tussen 2016 en 2021. Door deze twee jaren met elkaar te vergelijken, kunnen we onderzoeken waar de toename in zit. Hierbij moet wel in het achterhoofd gehouden worden dat 2021 een apart jaar is gezien de coronacrisis. Dit maakt een dergelijke vergelijking interessant, maar het betekent ook dat een deel van de resultaten over 2021 mogelijk uniek zijn voor de periode waarin de coronacrisis plaatsvond.

Context van het onderzoek

Dit onderzoek betreft een vervolg op een eerder WODC-onderzoek uit 2023 over ontwikkelingen in ernstig geweld door jeugdigen (Beijers et al., 2023) en is een deelproject binnen het onderzoek naar ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit die vanuit de Monitor Jeugdcriminaliteit (MJC¹) door het WODC wordt uitgevoerd. In de MJC worden de algemene ontwikkelingen in zelfgerapporteerd daderschap, jeugdige verdachten en jeugdige strafrechtelijke daders/veroordeelden over de tijd beschreven. Hoewel de jeugdcriminaliteit over het algemeen in het afgelopen decennium is afgenomen, is er variatie in de afname naar achtergrondkenmerken van jongeren, geografische regio en naar type delict. Ook blijkt in recente jaren (2016-2021) sprake van een stabilisering of toename in aantallen jeugdige verdachten en veroordeelden van specifieke feiten (Tollenaar & Van der Laan, 2023). In meerdere verdiepende studies wordt daarop nader ingegaan, waaronder in dit deelproject.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt in een literatuurbespreking ingegaan op de definitie, typering en registratie van doodslag. Ook worden kenmerken van doodslagzaken beschreven, met oog voor het onderscheid tussen pogingen en voltooide gevallen. Daarnaast wordt ingegaan op dader- en slachtofferkenmerken. In hoofdstuk 3 wordt de methode van

¹ Zie de website van de Monitor Jeugdcriminaliteit: <https://www.wodc.nl/onderwerpen/monitor-jeugdcriminaliteit>

onderzoek toegelicht. In hoofdstuk 4 worden de resultaten van het onderzoek beschreven per deelvraag. In paragraaf 4.1 wordt ingegaan op feitkenmerken van doodslagzaken uit 2016 en 2021. In paragraaf 4.2 wordt ingegaan op daderkenmerken en in paragraaf 4.3 worden slachtofferkenmerken besproken. Paragraaf 4.4 heeft betrekking op de afdoening van de doodslagzaken en in paragraaf 4.5 wordt ingegaan op de vraag welke aanleidingen en situaties te onderscheiden zijn bij de selectie van zaken. Ten slotte bevat hoofdstuk 5 de belangrijkste bevindingen, een discussie en de conclusie van het onderzoek.

2 Literatuur

In dit hoofdstuk wordt een selectie van de wetenschappelijke literatuur besproken op het gebied van doodslag, met zover mogelijk een focus op (poging tot) doodslag gepleegd door (12- tot 23-jarige) jongeren in Nederland. Hierbij wordt allereerst de definitie van doodslag in Nederland beschreven, evenals het type geweld dat hier onder valt en de verschillen met de misdrijven zware mishandeling en moord. Dit is belangrijk omdat er een dunne scheidslijn is tussen wat als zware mishandeling kan worden geclassificeerd en wat als poging tot doodslag en ook het onderscheid tussen doodslag en moord is in de praktijk niet altijd makkelijk hard te maken. Vervolgens wordt ingegaan op het registreren van doodslag en poging doodslag. Daarna worden kenmerken van doodslagzaken beschouwd, gevolgd door kenmerken van daders en slachtoffers en problematiek bij daders. Hierbij wordt met name ingegaan op enkele Nederlandse studies die kenmerken van doodslagzaken hebben beschreven, al dan niet met jeugdige daders en inclusief pogingen tot doodslag. Deze studies vormen zodoende zo goed mogelijk vergelijkingsmateriaal voor de resultaten van dit onderzoek.

Definitie (poging) doodslag en verschil met zware mishandeling en moord

Doodslag is in Nederland gedefinieerd als het opzettelijk om het leven brengen van een persoon (art. 287/288 Sr.). De opzet kan voorwaardelijk zijn, wat inhoudt dat er zelfs sprake is van doodslag of een poging daartoe, als de dader met het geweld het slachtoffer niet wilde ombrengen, maar wel bewust het aanmerkelijke risico heeft genomen dat iemand door diens handelen om het leven zou kunnen komen. Als sprake is van een planmatig element ofwel voorbedachte rade, dan moet het geweld worden geclassificeerd als moord (art. 289 Sr.) in plaats van doodslag. De afwezigheid van voorbedachte rade betekent ook iets voor het type geweld dat schuilgaat onder de noemer doodslag. Men mag ervan uitgaan dat doodslag geen betrekking heeft op bijvoorbeeld liquidaties, omdat hierbij sprake is van voorbedachte rade.

Het onderscheid tussen poging tot doodslag en zware mishandeling is minder duidelijk te maken. Dit blijkt bijvoorbeeld al uit de richtlijnen hiervoor opgesteld door het OM waarbij meerdere overeenkomsten tussen beide feiten zijn te zien (zie tabel 2.1). Hoewel een poging iemand opzettelijk om het leven te brengen niet per definitie hetzelfde is als iemand opzettelijk zwaar lichamelijk letsel toe te brengen (art. 302 Sr.), is er wel degelijk veel overlap tussen beide delicten in de richtlijnen van het OM (OM, 2019; OM, 2020). Vormen van geweld die zowel onder poging doodslag als zware mishandeling kunnen vallen betreffen onder andere het slachtoffer ergens in/af duwen, het steken met een mes, het met een auto opzettelijk inrijden op een persoon of het gebruiken van een slagwapen om iemand zwaar te verwonden. Er zijn ook verschillen. Zo wordt het schoppen tegen het hoofd genoemd bij de richtlijn voor poging tot doodslag, terwijl het slaan tegen het hoofd en het schoppen tegen het lichaam wordt genoemd in de richtlijn voor zware mishandeling. Schieten met een vuurwapen komt enkel voor in de richtlijn voor poging tot doodslag. Een ander verschil is dat er niet per se sprake hoeft te zijn van (zwaar) letsel bij poging tot doodslag. Desondanks betekenen de overeenkomsten tussen de richtlijnen dat vergelijkbare gevallen van geweld zowel als poging tot doodslag als zware mishandeling kunnen worden gekwalificeerd.

Tabel 2.1 Vormen van geweld uit OM-richtlijn voor zware mishandeling vs. poging tot doodslag.

	Zware mishandeling	Poging tot doodslag
Fysiek geweld	Slaan tegen het hoofd/Kopstoten; Schoppen tegen het lichaam; Slachtoffer ergens in/af duwen	Schoppen tegen het hoofd; Verdrinken/verwurgten; Slachtoffers ergens in/voor/af duwen
Gooien/slaan voorwerp/vuurwerk	Gooien, slaan met voorwerp (niet zijnde wapen WWM) of met vuurwerk	-
Messen en andere steek-, snij- en slagwapens	Steken met een mes of vergelijkbaar voorwerp; Kapotgeslagen glas; Gebruik slagwapen/zwaar voorwerp/fles of glas op hoofd	Steken met een mes of vergelijkbaar voorwerp; Gebruik slagwapen/zwaar voorwerp
Vuurwapen	-	Schieten met een vuurwapen in de richting van een persoon
Auto	Met een auto opzettelijk inrijden op een persoon	Met een auto opzettelijk inrijden op een persoon
Overig	Spuiten met bijtende stof; Brandmerken; Opzettelijk toebrengen tatoeages	-

Bron: OM, 2019/2023

Registratie van doodslag en poging doodslag

Statistieken over moord en doodslag worden, in vergelijking met statistieken over andere delicten, gezien als relatief betrouwbaar (Oberwittler, 2019; Liem, 2021). Een reden hiervoor is, naast een hoge prioritering vanwege de ernst, dat als gevolg van het delict een lichaam overblijft. Hier valt wel wat op af te dingen, omdat een lichaam niet altijd wordt gevonden, zoals bij een vermissing, en omdat een overlijdensgeval ook onterecht als zelfdoding, ongeluk of natuurlijke doodsoorzaak kan worden bestempeld (Granath et al., 2011; Bijleveld & Smit, 2006). Desondanks is het redelijk om aan te nemen dat de statistieken van moord en doodslag een stuk betrouwbaarder zijn dan van andere delicten. Voor de classificatie poging tot doodslag is dit echter in mindere mate van toepassing. Het gaat weliswaar nog steeds om een ernstig geweldsincident, dat vanwege het geweld zelf of vanwege het letsel regelmatig zal opvallen en zodoende een grote kans heeft om ontdekt te worden. Maar er is geen stoffelijk overschot en soms zelfs geen letsel. Daarbij komt dat het begrip poging tot doodslag een stuk gevoeliger is voor interpretatie. Immers, waar houdt een eenvoudige of zware mishandeling op en wordt het een poging tot doodslag? Eerder onderzoek heeft laten zien dat vergelijkbaar geweld over de tijd toch op andere wijze geïnterpreteerd en geregistreerd kan worden, bijvoorbeeld door een toegenomen gevoeligheid voor geweld (Egelkamp, 2002; Tonry, 2014). Egelkamp (2002) sprak hierbij van een inflatie van het begrip geweld. Zo blijkt uit de studie van Egelkamp (2002) dat tussen 1986 en 1996 handelingen die tot weinig letsel leidden, steeds vaker als mishandeling werden gekwalificeerd. Daarnaast werd voor mishandelingen met ernstig letsel steeds vaker poging tot doodslag ten laste gelegd. Onbekend is in hoeverre dergelijke verschuivingen over de tijd ook in recente jaren spelen.

Kenmerken doodslagzaken

Wel zijn er, ook in recente jaren, diverse onderzoeken geweest naar kenmerken van (poging-tot-)doodslagzaken, al includeren deze studies vaak naast doodslagzaken ook moordzaken (Aarten, Schönberger & Liem, 2019; Ganpat, Van der Leun, & Nieuwbeerta, 2013; Liem et al, 2013; Bijleveld & Smit, 2006). Ook hebben de meeste studies geen betrekking op pogingen doodslag, al zijn er uitzonderingen, waaronder studies die niet-dodelijk geweld vergelijken met dodelijk geweld (Ganpat et al., 2013; Suonpää, Aaltonen & Van der Geest, 2020). Desondanks schetsen de studies die er zijn wel een beeld van het geweld waar het om gaat. In een studie naar 25 jaar moord en doodslag in Nederland werden alle bijna 5.000 zaken geanalyseerd die voorkwamen in de periode 1992 tot en met 2016, aan de hand data van de "Dutch Homicide Monitor" (Aarten et al., 2019). Daaruit kwam onder andere naar voren dat het dodelijk geweld in meer dan de helft van de gevallen plaatsvond in een woning, in een kleine kwart van de gevallen op straat en verder onder andere in winkels en restaurants. Het geweld werd in ruim een derde van de gevallen gepleegd met een vuurwapen, eveneens ruim een derde met een steekwapen, en in overige gevallen ging het onder andere om verstikking of verwurging, fysiek geweld en slagwapens. In ruim een derde van de gevallen was er sprake van een doding in gezinsverband, in ruim een kwart ging het om een ruziemoord. Andere type moorden die voorkwamen betroffen, in aflopende volgorde, moorden in het criminele milieu, roofmoorden en moorden gepleegd door personen met een psychische stoornis. In een andere studie op basis van de Dutch Homicide Monitor werd door minderjarigen gepleegde doodslag en moord onderzocht (Aarten et al., 2023). Hieruit bleek onder andere dat minderjarigen, in vergelijking met volwassenen, veel vaker betrokken waren bij een doodslag als gevolg een ruzie en eveneens veel vaker gebruik maakten van een mes en veel minder vaak van een vuurwapen. Daarnaast pleegden zij de doodslag relatief vaak op straat of in het openbaar vervoer.

Data over moord en doodslag in andere landen laten niet geheel hetzelfde beeld zien als in Nederland. Uit een vergelijkend onderzoek naar moord- en doodslag in Finland, Nederland en Zweden in de jaren 2003-2006 komt naar voren dat zaken in Finland en Zweden relatief minder vaak met een vuurwapen worden gepleegd, minder vaak te maken hebben met het criminele milieu en iets vaker plaatsvinden op privéterrein (Van Liem et al., 2013). Doodslag- en moordzaken uit de Verenigde Staten hebben in vergelijking met Nederland juist weer vaker betrekking op vuurwapengeweld, tot wel in tweederde van de zaken (Pelletier & Pizarro, 2019; Planty & Truman, 2013). Ook hebben zaken in de V.S. relatief vaak betrekking op ruzies tussen vrienden/kennissen en bendegeweld. Veel lijkt dus af te hangen van culturele invloeden en de mate waarin bendegeweld of huiselijk geweld een rol speelt. Vanwege deze grote verschillen en het nationale karakter van dit onderzoek, wordt daarom in deze literatuurstudie vooral ingegaan op kenmerken van Nederlandse moord- en doodslagzaken.

Pogingen versus fataal geweld

De hierboven beschreven onderzoeken van onder andere Aarten et al. (2019) en Aarten et al. (2023) betreffen enkel moord en doodslag, geen pogingen daartoe. In een ander Nederlands onderzoek is een vergelijking gemaakt tussen fataal geweld, moord of doodslag, en niet-fataal geweld oftewel poging tot moord of doodslag (Ganpat et al., 2013). Het onderzoek is uitgevoerd op basis van een selectie van 267 strafdossiers uit twee arrondissementen over zaken uit 2000 tot en met 2009. Uit het onderzoek blijkt onder andere dat niet-fatale incidenten minder vaak in een woning plaatsvinden en vaker op straat. Ook was er bij niet-fatale incidenten veel minder vaak sprake van geweld met een vuurwapen (6% vs. 25%) en juist vaker van

messengeweld (43% vs. 24%). Daarnaast was er bij niet-fataal geweld minder vaak sprake van een conflict dat door het slachtoffer was geïnitieerd dan bij fataal geweld.

Dader- en slachtofferkenmerken

In studies naar moord en doodslag in Nederland worden ook kenmerken van daders en slachtoffers beschreven, evenals kenmerken van de relatie tussen daders en slachtoffers. Het meeste onderzoek focust niet enkel op jeugdige daders. Uit onderzoek van Aarten en Liem (2021) blijkt bijvoorbeeld dat de meerderheid van alle Nederlandse doodslag- en moordzaken in de jaren 1992 tot en met 2016 betrekking had op een mannelijke dader en een mannelijk slachtoffer. In een derde van de gevallen ging het om een mannelijke dader en een vrouwelijk slachtoffer en in minder dan 10% van de gevallen was er sprake van een vrouwelijke dader, met overwegend mannelijke slachtoffers. In een groot deel van de gevallen was de dader tussen de 20 en de 40, en slachtoffer eveneens. Wel vond in deze leeftijdsgroep tussen 1992 en 2016 de grootste daling plaats in het aantal doodslagen (Aarten & Liem, 2021). In het onderzoek van Aarten et al. (2023) over doodslag door minderjarigen betreft zeven op de acht daders een jongen. De daders waren gemiddeld 16 jaar oud; in bijna de helft van de gevallen ging het om een 17-jarige. Ongeveer driekwart van de slachtoffers waren mannelijk en de gemiddelde leeftijd van het slachtoffer was 32, hoewel bijna een derde een minderjarig slachtoffer betrof. Uit het onderzoek van Ganpat et al. (2013) komt naar voren dat in vergelijking met fataal geweld bij niet-fataal geweld vaker sprake is van een mannelijk slachtoffer, minder vaak (maar nog steeds vaak) van een mannelijke dader, en vaker van relatief jonge daders en slachtoffers. Dit hangt ook samen met de relatie tussen dader en slachtoffer, aangezien het niet-fatale geweld veel minder vaak in de familiesfeer gebeurde en veel vaker tussen vrienden, kennissen of vreemden.

Problematiek daders

In meerdere studies is onderzocht in hoeverre gevallen van doodslag samenhangen met psychische stoornissen bij de dader, en in hoeverre doodslag gepleegd wordt door daders met psychische problemen of een anderszins problematische achtergrond. Een al wat oudere studie naar minderjarige plegers van doodslag in Nederland geeft inzicht in de problematiek waar de onderzochte jeugdigen, veelal jongens, mee te maken hadden (Vries & Liem, 2011). Zo werd bij ongeveer de helft van de veroordeelde minderjarigen een gebrek aan zelfcontrole gesignaleerd, bij meer dan de helft een psychische stoornis en bij ongeveer één of de vijf zelfs aan meerdere stoornissen. Bij een ruime meerderheid van de minderjarigen werd ook een problematische achtergrond qua gezinssituatie, zoals seksueel misbruik door een ouder, familieleden die misdrijven pleegden of het deel uitmaken van een multi-probleemgezin gesignaleerd. Ongeveer de helft van de minderjarigen was eerder veroordeeld voor een delict, bijna de helft had één of meerdere delinquente vrienden en twee derde gebruikte vaak alcohol of drugs. Ook in buitenlandse studies wordt veel melding gemaakt van problematiek bij daders van moord en doodslag, zoals een erg hoog percentage daders met een psychische stoornis (bv. Fazel et al., 2004; Martone et al., 2013). Wat de precieze rol van deze stoornissen was bij de doodslag is veelal geen onderdeel van deze studies. Wel komt in het onderzoek van Aarten et al. (2019) naar boven dat bij 3,5% van de onderzochte zaken een psychische stoornis de belangrijkste aanleiding vormde voor de doodslag of moord.

3 Methode

Dit onderzoek betreft een cross-sectioneel onderzoek op basis van observationele data waarin voor twee jaren strafzaken van jeugdige veroordeelden zijn geselecteerd. Vervolgens zijn van die zaken de vonnissen opgezocht op rechtspraak.nl en voor zover daar niet beschikbaar opgevraagd uit de e-archieven. In dit hoofdstuk is verder omschreven welke databronnen zijn gebruikt voor dit onderzoek en specifiek, hoe de selectie van vonnissen tot stand is gekomen. Daarnaast wordt de operationalisering van de centrale concepten beschreven.

3.1 Data

Om de in de onderzoeksvraag geformuleerde kenmerken van strafzaken en jeugdigen te kunnen beschrijven, zijn in dit onderzoek twee bronnen gebruikt, de Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie (OBJD) en strafrechtelijke vonnissen.² De OBJD bevat justitiële gegevens over strafrechtelijke daders, waarbij voor dit onderzoek alle zaken zijn geselecteerd van jeugdigen die in 2016 of 2021 definitief schuldig zijn bevonden aan een (poging tot) doodslag ($N=275$, 113 in 2016 en 162 in 2021). Daarnaast is gebruik gemaakt van de vonnissen bij deze strafzaken, voor zover deze beschikbaar waren en binnen de selectiecriteria vielen. Hieronder zijn beide bronnen en bijbehorende data nader toegelicht.

De OBJD is het gepseudonimiseerd justitieel documentatiesysteem dat alle strafrechtelijke uitspraken en afdoeningen door het Openbaar Ministerie van natuurlijke personen in Nederland bevat, met de daarbij behorende informatie over misdrijven, daders en sancties (Wartna, Blom & Tollenaar, 2011). De selectie van de OBJD-data die voor het onderzoek gebruikt wordt betreft zaken, waarin jeugdigen met een pleegleeftijd van 12 tot 23 schuldig zijn bevonden (poging tot) doodslag, en afgedaan in 2016 of 2021. Onder jeugdige strafrechtelijke daders worden niet alleen veroordeelden verstaan, maar ook jeugdigen waarvan de zaken met een OM-afdoening, transactie of beleidssepot zijn afgedaan. In het geval van een beleidssepot is weliswaar sprake van een strafbaar feit, maar wordt de verdachte niet vervolgd. Redenen kunnen zijn dat de verdachte al op een andere manier gestraft is of dat de verdachte ernstig ziek is, waardoor er geen belang meer is bij straffen. Jeugdigen die wel vervolgd zijn, maar zijn vrijgesproken of die door andere overwegingen niet schuldig zijn verklaard (zoals door een technisch sepot: bv. gebrek aan bewijs) worden niet meegenomen.

De strafrechtelijke vonnissen in dit onderzoek hebben betrekking op gemotiveerde uitspraken van rechters in een strafzaak in eerste aanleg. Dit zijn zaken waarbij een jeugdige uiteindelijk voor (poging) tot doodslag is veroordeeld.³ Er is gekozen voor uitspraken van strafzaken die in eerste aanleg zijn afgedaan, omdat de zaken hier inhoudelijk behandeld worden en de vonnissen aanzienlijk meer informatie bevatten dan die van hoger-beroepzaken. De vonnissen bevatten onder andere informatie over het feit dat gepleegd is, hoe dit feit gekwalificeerd wordt, informatie over de

² Er is een Data Protection Impact Assessment opgesteld bij dit onderzoek. Deze is akkoord bevonden door de FG van het ministerie van Justitie en Veiligheid.

³ Aangezien we uitgaan van definitieve uitspraken zoals in de OBJD weergegeven, zitten er enkele zaken bij waarbij een jeugdige niet veroordeeld in eerste aanleg, maar wel in hoger beroep.

veroordeelde, het slachtoffer of de slachtoffers, de standpunten van het OM en van de verdedigingen en de uitspraak van de rechtbank. Aangezien het om vonnissen van zaken in eerste aanleg gaat, kan het voorkomen dat hierbij uitspraken zitten waarin jeugdigen niet veroordeeld zijn voor (poging tot) doodslag, terwijl zij in hoger beroep hiervoor wel veroordeeld zijn. Deze zaken zijn toch meegenomen, gezien de uiteindelijke uitspraak. In zeven gevallen bleek het vonnis van de strafzaak in eerste aanleg niet beschikbaar, maar die van het hoger beroep wel. Er is voor gekozen deze zeven vonnissen toch mee te nemen, aangezien ze genoeg informatie bevatten. Voor dit onderzoek belangrijke informatie, zoals over het gepleegde geweld en daderinformatie, bleek hier aanwezig, hoewel vaak minder uitgebreid dan bij vonnissen van strafzaken in eerste aanleg.

3.2 Selectie van vonnissen

De vonnissen van de strafzaken zijn op verschillende manieren verkregen. Allereerst is aan de hand van de parketnummers van de geselecteerde zaken gezocht naar openbaar toegankelijke vonnissen op de website rechtspraak.nl. Op deze manier zijn 103 vonnissen ingezien. Vervolgens is bij de Raad voor de Rechtspraak toestemming gevraagd en verkregen om het E-archief van de Rechtspraak in te mogen zien. Via het E-archief zijn nog eens 42 vonnissen gevonden en ingezien. Door het opvragen van de nog ontbrekende vonnissen door de Raad van de Rechtspraak bij de betreffende arrondissementen zijn vervolgens nog eens 75 vonnissen verkregen. Hiermee kwamen we op een aantal van 221 vonnissen: 44 vonnissen waren uiteindelijk niet beschikbaar en in 10 zaken was er sprake van een beleidssepot, dus daar was geen vonnis bij. In Tabel 3.1 is aangegeven hoe er van de 275 zaken uiteindelijk 180 vonnissen overbleven, verdeeld over de jaren 2016 en 2021 en onder minderjarigen en jongvolwassenen.⁴ Van de 221 beschikbare vonnissen ontvingen we er 14 in de vorm van een aantekening mondeling vonnis, welke niet zijn meegenomen in dit onderzoek (AMV). Dit bleken namelijk politierechterzaken waarbij in 4 gevallen sprake was van openlijk geweld, in 10 gevallen was er sprake van (poging tot) eenvoudige of zware mishandeling. Het blijkt dat deze zaken onterecht als poging doodslag in de OBDJ zijn geregistreerd.⁵ Er zijn 207 vonnissen ingevoerd. In 14 vonnissen daarvan bleek de verdachte, net als bij de mondelinge vonnissen, niet voor (poging tot) doodslag veroordeeld te zijn en het ging daarbij ook niet om zaken waar nog een hoger beroep is geweest. Zaken met een pleegjaar van meer dan 3 jaar vóór het jaar van afdoening zijn ook uit de selectie gelaten. Dit is gedaan om te voorkomen er oude zaken worden meegenomen, en om ervoor te zorgen dat er gemiddeld 5 jaar zit tussen de pleegdatums van zaken die in 2016 en 2021 definitief zijn afgedaan. We vergelijken hiermee dus feiten uit de jaren 2013 tot en met 2016 met feiten uit 2018 tot en met 2021. Toch spreken we in dit rapport over de jaren 2016 en 2021, omdat de jongeren in deze jaren definitief veroordeeld zijn en omdat we de selectie ook hebben gebaseerd op veroordeelde jongeren in deze jaren.

⁴ Het komt zes keer voor dat twee zaken/vonnissen betrekking hebben op hetzelfde voorval, doordat er twee verschillende jeugdigen zijn veroordeeld voor hun deelname aan de (poging tot) doodslag. Deze zaken zijn allemaal bij de uiteindelijke selectie gehouden, omdat het aparte strafzaken zijn met verschillende daders.

⁵ Een andere reden om de AMV's niet mee te nemen is dat ze erg weinig informatie bevatten en hierdoor niet goed geanalyseerd kunnen worden.

Tabel 3.1 De selectie van onderzoeksgroepen

	2016		2021		Totaal
	12-18	18-23	12-18	12-18	18-23
Initiële steekproefselectie	n=30	n=83	n=73	n=89	N=275
Uitval:					
• Beleidssepots	0	2	1	7	10
• Niet beschikbaar	10	17	9	8	44
• Amv's	2	0	7	5	14
• Geen doodslag	3	7	2	2	14
• Oud pleegjaar	1	5	0	7	13
Uiteindelijke onderzoeksgroep	n=14	n=52	n=54	n=60	N=180

Zoals in Tabel 3.1 zichtbaar is, zijn de in totaal 44 ontbrekende vonnissen niet gelijk gespreid over de jaren. In zaken uit het jaar 2016 gaat het om 24% van de vonnissen die niet beschikbaar zijn, in 2021 betreft dit 10%, een statistisch significant verschil ($p < 0,01$). De ontbrekende vonnissen zijn ook niet gelijk over de rechtbanken verdeeld. Van sommige rechtbanken zijn alle vonnissen beschikbaar, van sommige missen enkelen, en bij enkele rechtbanken mist een derde of meer.

Representativiteit zaken

De 44 zaken waarvan de vonnissen ontbreken zijn vergeleken met de 221 zaken waarbij een vonnis aanwezig is, om erachter te komen in hoeverre deze ontbrekende zaken afwijken op bekende achtergrondkenmerken als het type delict (voltooide of poging tot doodslag), pleegleeftijd en het type sanctie. De zaken blijken niet statistisch significant af te wijken op het type doodslagdelict en de gemiddelde leeftijd wijkt eveneens niet significant af van de wel geselecteerde zaken ($p > 0,05$). Wel is de gemiddelde duur van de opgelegde onvoorwaardelijke vrijheidsstraf statistisch significant lager bij de 44 zaken met ontbrekende vonnissen, zowel bij zaken met minderjarige veroordeelden ($p < 0,05$) als bij zaken met jongvolwassen veroordeelden ($p < 0,01$). Het lijkt erop dat, afgaande op de lengte van de onvoorwaardelijke vrijheidsstraf, de ontbrekende vonnissen gemiddeld lichter van aard zijn. Dit kan ermee te maken hebben dat ernstigere zaken een grotere kans hebben om gepubliceerd te worden. Ook is het mogelijk dat een deel van de ontbrekende vonnissen betrekking heeft op zaken waarbij de verdachte uiteindelijk niet voor een poging tot doodslag veroordeeld is, in tegenstelling tot wat in de OBJD-registratie is vermeld. Dat was immers het geval bij een deel van de opgevraagde vonnissen dat wel beschikbaar is gesteld. Al met al betekent het dat de resultaten niet zonder meer te generaliseren zijn, ondanks het feit dat er met 44 zaken (16%) een relatief klein deel ontbreekt. Daarnaast heeft het overgrote deel van de feiten uit de zaken uit 2021 betrekking op een periode waarin de coronacrisis speelde. Dit heeft gevolgen voor de kenmerken van feiten, die minder vaak in het openbaar en samen met anderen werden gepleegd. De steekproef uit 2021 is daarmee niet representatief voor omliggende jaren waarin geen coronacrisis was.

3.3 Operationalisering en betrouwbaarheid

De vonnissen die in dit onderzoek zijn meegenomen, zijn zoveel mogelijk kwantitatief gecodeerd volgens een codeerschema (zie bijlage 2). Dit is gedaan om te kunnen beschrijven in hoeverre bepaalde feitkenmerken, daderkenmerken, slachtofferkenmerken en afdoeningen voorkwamen in zaken uit 2016 en 2021 en een vergelijking tussen deze jaren te maken. De gescoorde feitkenmerken zeggen iets over de situaties waarin het geweld plaatsvond, zoals het type geweld, de locatie en of er sprake was van meerdere daders. De gescoorde daderkenmerken zeggen iets over de achtergrond van de dader, maar ook over het recidiverisico en de toerekeningsvatbaarheid, zoals ingeschat door experts. De gescoorde slachtofferkenmerken hebben betrekking op kenmerken van het slachtoffer en de relatie tussen het slachtoffer en de dader. Daarbij is ook gescoord wat voor letsel het geweld bij het slachtoffer heeft veroorzaakt: geen, licht, zwaar of dodelijk. Onder licht letsel worden verwondingen gerekend waarvoor geen behandeling nodig is, zoals blauwe plekken, oppervlakkige verwondingen en een lichte hersenschudding. Onder zwaar letsel worden verwondingen gerekend waarvoor in de regel wel behandeling noodzakelijk is, zoals botbreuken, verwondingen met veel bloedverlies en een zware hersenschudding. Tenslotte is gescoord hoe de zaken in eerste aanleg zijn afgedaan. Alle kenmerken hebben betrekking op het feit waaraan de kwalificatie (poging) doodslag is verbonden. Het type wapen dat is genoemd, bijvoorbeeld, heeft betrekking op het wapen dat van toepassing is op de kwalificatie (poging) doodslag. Als er bijvoorbeeld eerst met een voorwerp geslagen is, maar vervolgens zorgt het op het hoofd trappen ervoor dat er sprake is van een poging doodslag, dan wordt fysiek geweld genoteerd.

Om te controleren of het kwantitatief coderen consistent gebeurde, is de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid nagegaan door 11 vonnissen onafhankelijk te laten coderen door twee onderzoekers. Vervolgens is bij 10 variabelen de Cohen's kappa berekend, een maat voor overeenstemming tussen de twee beoordelaars (Gisev, Bell & Chen, 2013). Bij vier variabelen was sprake van een perfecte overeenstemming. Bij drie andere variabelen was sprake van een kappa van boven de 0,8, wat kan worden beschouwd als een hoge, acceptabele mate van overeenstemming. Drie variabelen hadden een iets lagere mate van overeenstemming van tussen de 0,7 en 0,8. Deze variabelen, maar ook die met een kappa van boven de 0,8, zijn nagelopen om het verschil te kunnen duiden, wat heeft geresulteerd in enkele correcties en duidelijkere codeerafspraken. Eén variabele, die betrekking had op de leeftijdscategorie van het slachtoffer, had slechts een Cohen's kappa van 0,3, dus een lage mate van overeenstemming. Dit kwam doordat vaak de leeftijd van het slachtoffer niet genoemd werd. De leeftijdscategorie werd dan soms geschat op basis van de beschrijvingen door de ene onderzoeker, terwijl de andere onderzoeker de leeftijd op onbekend hield. Ook voor deze variabele zijn de afspraken verduidelijkt, maar er moet rekening mee gehouden worden de leeftijdscategorie relatief vaak onbekend bleef en in sommige gevallen meer een benadering is dan een exacte weergave.

Naast de kwantitatieve coderingen zijn ook per vonnis het misdrijf, eventuele problematiek bij de veroordeelde en eventuele bijzonderheden beschreven. Deze zijn vooral gebruikt voor het kwalitatieve deel van het onderzoek. Dit kwalitatieve deel bestaat voornamelijk uit het illustreren van de kwantitatieve coderingen en bevindingen met beschrijvingen uit de vonnissen. Voor het beantwoorden van deelvraag 5, over welke aanleidingen en situaties te onderscheiden zijn, is gebruik gemaakt van inhoudsanalyse (Elo & Kyngäs, 2008). Hierbij zijn gecodeerde stukken

tekst uit de vonnissen geraadpleegd, waarbij beschrijvingen van het misdrijf zijn gegroepeerd en vergeleken om typen situaties te kunnen onderscheiden.

Ter beantwoording van deelvragen 1 tot en met 4 zijn frequenties berekend van alle zaakkenmerken en vergeleken tussen zaken uit 2016 en 2021, waarbij categorieën die erg weinig voorkwamen (<10) soms zijn samengevoegd. Aantallen lager dan 10 zijn niet vermeld. Dit was een voorwaarde van de Raad voor de rechtspraak bij inzage van niet-gepubliceerde vonnissen in verband met het potentiële risico op herleidbaarheid. Percentages zijn alleen vermeld bij groepen van minstens 50 personen. De kenmerken van strafzaken zijn daarnaast geïllustreerd met voorbeelden. Ter beantwoording van deelvraag 5 is op basis van de beschrijvingen per vonnis een overzicht gemaakt van vaker voorkomende type situaties. Voor zover citaten uit vonnissen worden gebruikt, betreffen dit vonnissen die openbaar zijn gemaakt via rechtspraak.nl. Bij ieder citaat is ook een zogeheten *European Case Law Identifier* (ECLI) vermeld, zodat deze eventueel opgezocht kan worden.

4 Resultaten

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat de kenmerken zijn van doodslagzaken in 2016 en 2021 waarbij jeugdigen als verdachte en, uiteindelijk, veroordeelde betrokken zijn. Hierbij is het belangrijk te vermelden dat de in dit hoofdstuk genoemde aantallen en percentages slechts betrekking hebben op de in dit onderzoek meegenomen vonnissen. In dit hoofdstuk wordt voornamelijk gesproken over veroordeelden, aangezien de jeugdigen uit de onderzochte zaken ook allemaal veroordeeld zijn. Begonnen wordt met het beschrijven van kenmerken van het strafbare feit zelf, daarna wordt ingegaan op kenmerken van daders, slachtoffers, en vervolgens wordt de afdoening beschreven. Tenslotte wordt beschreven op welk soort situaties en aanleidingen de doodslagzaken in 2016 en 2021 betrekking hadden.

4.1 Kenmerken feit

In deze paragraaf is een aantal feitkenmerken beschreven die op basis van de vonnissen naar boven zijn gekomen. Deze kenmerken hebben onder andere betrekking op de kwalificatie van het strafbare feit, welk type wapen er is gebruikt, of het feit samen met één of meerdere mededaders is gepleegd, of er sprake is van een beroep op noodweer en waar het feit zich heeft afgespeeld. In tabel 4.1 is hierbij een vergelijking gemaakt tussen zaken uit 2016 en 2021, met een onderscheid tussen jeugdige en jongvolwassen veroordeelden. Hierin valt op dat er in 2021 in vergelijking met 2016 aanzienlijk meer zaken zijn waarbij een steekwapen is gebruikt en naar verhouding juist wat minder zaken met fysiek geweld. Dit gaat op voor zowel jeugdige als jongvolwassen veroordeelden. In ongeveer 1 op de 7 van de zaken met jongvolwassen veroordeelden is een vuurwapen gebruikt, terwijl dit slechts in enkele zaken het geval was bij zaken met minderjarige veroordeelden. Ook zijn er in vergelijking met zaken uit 2016 in 2021, vermoedelijk vanwege de coronacrisis, minder zaken waarbij de pleeglocatie een uitgaanslocatie is. Daarnaast komt medeplegen relatief minder vaak voor bij zaken uit 2021. Hieronder worden de kenmerken nader toegelicht met beschrijvingen en voorbeelden.

Tabel 4.1 Feitkenmerken van doodslagzaken in 2016 en 2021 (N=180)*

Variabele	2016			2021		
	Leeftijdsgroep veroordeelden (aantal)	12-18 (n=14)	18-23 (n=52)	Totaal (n=66)	12-18 (n=54)	18-23 (n=60)
Type delict						
Poging doodslag	12	48 (92%)	60 (91%)	51 (94%)	53 (88%)	104 (91%)
Doodslag	<10	<10	<10	<10	<10	10 (9%)
Wapengebruik						
Steekwapen	<10	17 (33%)	24 (36%)	36 (67%)	34 (57%)	70 (61%)
Vuurwapen	<10	<10	<10	<10	<10	12 (11%)
Overig	<10	<10	10 (15%)	<10	<10	10 (9%)
Zonder wapen (fysiek: schoppen, slaan)	<10	19 (37%)	24 (36%)	12 (22%)	10 (17%)	22 (19%)
Pleeglocatie						
Openbare weg	<10	24 (46%)	32 (48%)	31 (59%)	31 (52%)	62 (54%)
Woning betrokkene	<10	<10	<10	<10	15 (25%)	24 (21%)
Winkel of andere dienstverlening	<10	<10	<10	<10	<10	<10
Uitgaanslocatie	<10	10 (19%)	12 (18%)	<10	<10	<10
Overig of onbekend	<10	<10	<10	<10	<10	15 (13%)
Medeplegen						
Ja	<10	18 (35%)	23 (35%)	<10	10 (17%)	17 (15%)
Beroep op noodweer						
Ja	<10	13 (25%)	18 (27%)	19 (35%)	22 (37%)	41 (36%)

* Let op: de aantallen hebben slechts betrekking op de vonnissen die in dit onderzoek zijn meegenomen. Het aantal vonnissen van zaken uit 2016 met minderjarige veroordeelden is dusdanig laag, dat er geen percentages weergegeven zijn.

Pogingen tot doodslag en doodslag

Zowel in 2016 als in 2021 betrof de overgrote meerderheid van de zaken enkel een poging doodslag. In de vonnissen wordt uitgelegd waarom er volgens het oordeel van de rechtbank sprake is van een poging tot doodslag. Vaak gaat het hierbij om voorwaardelijk opzet. Dit is een vorm van opzet waarbij de veroordeelde niet verondersteld wordt het slachtoffer te hebben willen doden, maar waarbij de veroordeelde wel de aanmerkelijke kans heeft aanvaard dat het slachtoffer door diens toedoen zou kunnen komen te overlijden.

De rechtbank is gezien het voorgaande van oordeel dat de verdachte de door de aangever en verschillende getuigen beschreven 'lange jongen' is en dat hij de aangever samen met een ander heeft geslagen en meerdere malen tegen het hoofd heeft geschopt en getrapt. Het hoofd is één van de meest kwetsbare delen van het menselijk lichaam, waarbij in het geval van toegepast geweld het gevolg niet zelden fataal blijkt te zijn. De rechtbank is van oordeel dat de verdachte, gezien zijn uitvoeringshandelingen en de rol die hij in het geheel van het geweld heeft gespeeld, de aanmerkelijke kans heeft aanvaard dat de aangever door het geweld zou komen te overlijden. Uit zijn handelen leidt de rechtbank af dat de verdachte deze kans welbewust heeft aanvaard en de rechtbank is dan ook van oordeel dat de verdachte in voorwaardelijke vorm opzet op de dood van de aangever heeft gehad. (ECLI:NL:RBROT:2021:459)

Er waren ook zaken waarbij sprake was van doodslag. Ook hierbij werd er soms uitgegaan van voorwaardelijke opzet, maar in een aantal gevallen ook niet. In het onderstaande voorbeeld vond de rechtbank het naar de rug van het slachtoffer schieten zo doelbewust, dat er volgens haar oordeel sprake was van opzet op de dood van het slachtoffer.

Het voorzien van een geladen vuurwapen naar een drugsdeal gaan en dan op zeer korte afstand drie keer schieten naar de rug van [slachtoffer 1], waardoor deze is komen te overlijden, volgt dat er sprake is van opzet op de dood. De rechtbank stelt betreffende feit 2 dat – gelet op het hiervoor overwogene – vast dat verdachte door zijn magazijn met vijf kogels in de richting van [slachtoffer 2] af te vuren de aanmerkelijke kans in het leven heeft geroepen dat hij [slachtoffer 2] dodelijk zou verwonden. Dit is naar uiterlijke verschijningsvorm niet anders dan willens en wetens de aanmerkelijke kans op het gevolg aanvaarden. (ECLI:NL:RBAMS:2021:3067)

De verhouding tussen het aantal veroordeelden van een voltooide doodslag en het aantal veroordeelden van een poging was ongeveer gelijk tussen minderjarigen en jongvolwassenen. De zaken waarbij een minderjarige werd verdacht van doodslag hadden vooral betrekking op ruzies met leeftijdgenoten, waarbij sprake was van messengeweld. De zaken waarbij een jongvolwassene werd verdacht van doodslag hadden ook deels betrekking op het steken met een mes al dan niet tijdens een ruzie, maar ook op vuurwapengeweld. Daarnaast ging het in enkele gevallen om een beroving of was er geen duidelijke aanleiding voor het dodelijke geweld.

Wapengebruik

36% van de zaken uit 2016 had betrekking op een steekwapen, terwijl dit in 2021 om maar liefst 61% ging. Hoewel onder minderjarige strafrechtelijke daders van (poging) doodslag relatief vaker sprake is van het gebruik van een steekwapen, geldt het hogere percentage steekwapengeweld in 2021 voor zowel minderjarigen als

jongvolwassenen. Een voorbeeld van een zaak uit 2021 waarbij een jongvolwassene verdacht wordt van een poging tot doodslag door het steken met een mes is de volgende.

Geruime tijd later kwam verdachte terug met een groep mannen om verhaal te halen. Zij drongen via de voordeur de woning binnen. In de woning had verdachte een mes in zijn hand. Hij richtte zich op aangever. Aangever rende de achterdeur uit en verdachte ging er achteraan. Verdachte heeft aangever in de steeg achter de woning zes maal gestoken, in de oksel, rug, nek, achter op het hoofd en de elleboog.

ECLI:NL:RBNHO:2020:2637

Het steekwapen betreft bijna altijd een mes, waarbij de grootte van het mes per zaak verschilt. Wanneer het type mes wordt genoemd, wordt deze bijvoorbeeld omschreven als een keukenmes, zakmes, vouwmes of kapmes. In een deel van de vonnissen wordt het type mes niet nader omschreven, zoals in bovenstaand voorbeeld. Eveneens wordt vaak niet helemaal duidelijk hoe de veroordeelde aan het mes is gekomen. In bovenstaand voorbeeld kreeg de verdachte het volgens hemzelf in zijn handen gedrukt door iemand. Het steekwapen is overigens niet in alle gevallen een mes. Zo wordt bijvoorbeeld in een enkel geval een schroevendraaier als steekwapen gebruikt. Er zijn geen duidelijke verschillen tussen zaken uit 2016 en 2021 in het type mes dat vermeld is.

Er was in zaken uit 2016 ongeveer even vaak sprake van vuurwapengeweld als in 2021. Het ging hierbij vooral om jongvolwassenen daders. In verreweg de meeste gevallen betrof het vuurwapen dat gebruikt was een pistool. In een uitzonderlijk geval ging het om een gaspistool of zelfs een AK-47. Dit wapen werd gebruikt in een zaak waarbij een jongvolwassene werd verdacht van enkele woningovervallen. In het volgende voorbeeld is sprake van een jongvolwassene die ervan verdacht wordt dat hij het slachtoffer heeft doodgeschoten met een semi-automatisch vuurwapen, nadat deze tijdens een drugsdeal zijn wiet afpakt.

Op enig moment nadat [slachtoffer 1] de zak wiet van verdachte had afgepakt, heeft verdachte dat vuurwapen ter hand genomen en daarmee gericht en op zeer korte afstand driemaal geschoten in de rug van [slachtoffer 1], die daardoor dodelijk werd getroffen.

ECLI:NL:RBOBR:2021:1785

In bovenstaand geval is het gebruik van het vuurwapen dus een reactie op het afpakken van de zak wiet. Er wordt zelfs door de rechtbank geoordeeld dat er sprake is van een noodweersituatie, maar omdat er niet aan de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit is voldaan, is er geen sprake van noodweer in juridische zin. Met andere woorden: van een geslaagd beroep op noodweer (een gerechtvaardigde zelfverdediging of verdediging van goederen) is hier geen sprake omdat de veroordeelde andere opties had om te reageren en omdat daarnaast het schieten met een vuurwapen niet in verhouding stond tot het onrecht van de diefstal.

15% van de zaken uit 2016 en 9% van de zaken uit 2021 had betrekking op een overig wapen. Dit betrof in een aantal gevallen een slag- of stootwapen of het op iemand inrijden met de auto. In een enkel geval had het bijvoorbeeld betrekking op het slaan met of gooien van een bloempot of een stoeptegel.

In 36% van de zaken uit 2016 was er geen sprake van een wapen, maar van fysiek geweld, terwijl dit in 2021 maar 19% was. In een enkel geval was er sprake van een verwurging. In bijna alle gevallen had het geweld echter betrekking op het schoppen op het hoofd van het slachtoffer. Zoals in hoofdstuk 2 is omschreven, geeft de OM-richtlijn ten aanzien van poging tot doodslag ook aan dat hieronder in het geval van fysiek geweld zaken vallen waarbij sprake is van tegen het hoofd trappen. Het is dus niet gek dat de meeste zaken hier ook betrekking op hebben. Zo ook in het volgende voorbeeld uit 2016 met een jongvolwassen veroordeelde.

Verdachte heeft zich in het uitgaansleven schuldig gemaakt aan een poging tot doodslag door een door hem en zijn vriend tegen de grond gewerkte man nog 4 tot 5 keer hard met geschoeide voet tegen het hoofd te schoppen.
ECLI:NL:RBOBR:2016:1372

Dit soort zaken, waarbij er sprake is van fysiek geweld en medeplegen op een uitgaanslocatie, komt vaker voor in 2016 dan in 2021. In een deel van de gevallen, zoals ook in de zaak van het voorbeeld, is echter naast het schoppen ook sprake van slaan. Daarnaast is er relatief vaak sprake van medeplegen in vergelijking met zaken waarbij ander geweld is gebruikt.

Pleeglocatie

In verreweg de meeste vonnissen is ook een beschrijving gegeven van de locatie waar het geweld heeft plaatsgevonden. De locatie waar het geweld plaatsvond betrof zowel in 2016 als in 2021 voor ongeveer de helft van de zaken de openbare weg. Dit kan gaan om een confrontatie op straat, al dan niet in of nabij een auto. Er is vaak geen uitgebreide beschrijving van de pleeglocatie, afhankelijk van de rol die de locatie speelt in het strafproces. De pleeglocatie wordt bijvoorbeeld genoemd om aan te geven dat het misdrijf een grote impact kan hebben in een woonwijk, zeker als er veel mensen getuige van zijn.

In sommige zaken was de pleeglocatie de woning van de dader en/of het slachtoffer. In 2021 was hier iets vaker sprake van dan in 2016, mogelijk vanwege de coronacrisis, waardoor het leven zich minder in het openbaar afspeelde. Het volgende voorbeeld heeft betrekking op een zaak uit 2021 met een jongvolwassen veroordeelde.

Verdachte heeft bij de politie en ter terechtzitting verklaard dat toen hij hoorde dat aangever de trap op kwam, hij zijn spullen (waaronder het mes) heeft gepakt en uit de woning wilde vluchten. Vervolgens is hij in het halletje tegen het slachtoffer aangebotst en is er een worsteling ontstaan, terwijl hij het mes in zijn hand had.
ECLI:NL:RBOVE:2021:1972

Het geweld vond in 2021 een stuk minder vaak plaats op een uitgaanslocatie in vergelijking met 2016. Dit kan samenhangen met restricties tijdens de coronacrisis, waardoor er in 2020 en 2021 ook een stuk minder gelegenheid was om uitgaansgeweld te plegen.

In sommige zaken was de pleeglocatie een winkel en in enkele gevallen een school. In sommige gevallen werd de pleeglocatie niet duidelijk, omdat deze niet omschreven was in het vonnis. In vergelijking met jongvolwassen daders pleegden minderjarige daders het geweld relatief vaak op de openbare weg, terwijl de jongvolwassen daders het geweld weer wat vaker in een woning of op een uitgaanslocatie pleegden.

Medeplegen

Van medeplegen is sprake als het geweld volgens de rechtbank door meerdere veroordeelden in bewuste en nauwe samenwerking is gepleegd. Hiervan kan ook sprake zijn als slechts één van hen het geweld heeft gepleegd dat als (poging tot) doodslag is gekwalificeerd. In 35% van de zaken uit 2016 is er sprake van medeplegen. In 2021 is dat met 15% beduidend lager. Zowel minderjarigen als jongvolwassenen zijn relatief minder vaak veroordeeld voor medeplegen in zaken uit 2021. De zaken uit 2016 waar medeplegen relatief vaak voorkomt, betreffen zaken met fysiek geweld of vuurwapengeweld dat met name op de openbare weg heeft plaatsgevonden en in mindere mate ook bij uitgaansgelegenheden. Het is mogelijk dat er vanwege de coronacrisis in de zaken uit 2021 minder vaak sprake was van uitgaansgeweld en van andere situaties waarbij daders vaker met anderen het geweld plegen. Dit is dan ondanks het gegeven dat jongeren zich lang niet allemaal zullen hebben gehouden aan de restricties tijdens de coronacrisis. Een voorbeeld van een zaak uit 2016 waarin sprake is van medeplegen, heeft betrekking op een jongvolwassene, die ervan wordt verdacht samen met een medeverdachte het slachtoffer met een mes te hebben gestoken. De officier van justitie stelt het volgende, waar de rechtbank in mee gaat.

Uit voornoemde verklaringen leidt de officier van justitie af dat zowel verdachte als medeverdachte [medeverdachte 1] met een mes hebben gestoken. Daarbij is [slachtoffer] bij zijn keel geraakt door verdachte en is [slachtoffer 3] ter hoogte van zijn oksel gestoken door medeverdachte [medeverdachte 1]. Nu zowel verdachte als diens medeverdachte met een mes hebben ingestoken op zeer kwetsbare lichaamsdelen, hebben zij het risico genomen dat hun slachtoffers dodelijk letsel zouden oplopen. Verdachte heeft zich derhalve schuldig gemaakt aan het medeplegen van een poging tot doodslag.

ECLI:NL:RBNNE:2016:5898

Dit voorbeeld van medeplegen bij messengeweld is trouwens meer uitzondering dan regel. Medeplegen komt vooral voor bij zaken met fysiek geweld en relatief weinig bij zaken waarbij een mes het wapen was. En daarbij zijn er ook zaken waarbij enkel één van de verdachten het geweld heeft gepleegd dat als poging tot doodslag wordt gekwalificeerd, zoals in het volgende voorbeeld uit 2016.

Verdachte heeft zich schuldig gemaakt aan het medeplegen van poging tot doodslag. Na een treiterpartij tijdens een stapavond, die zich richtte op willekeurige jongens, heeft een explosie van geweld plaatsgevonden, gericht op een derde die opkwam voor deze getreiterde jongens. Verdachte heeft een belangrijk aandeel gehad in het geweld door het slachtoffer elf keer met kracht te trappen, terwijl deze op de grond lag en een medeverdachte op hem zat en hem sloeg en een andere medeverdachte het slachtoffer schopte en zijn hoofd naar beneden duwde. Verdachte heeft onder meer drie keer met kracht tegen het hoofd van het slachtoffer geschopt.

ECLI:NL:RBNHO:2015:10371

In bovenstaand voorbeeld heeft enkel de verdachte tegen het hoofd van het slachtoffer getrapt, maar wordt vanwege de nauwe samenwerking en het geweld door medeverdachten geoordeeld dat er sprake is van medeplegen.

Beroep op noodweer

In zaken waarbij er een beroep is gedaan op noodweer, voert de verdediging aan dat het door de veroordeelde toegepaste geweld noodzakelijk is geweest om zichzelf of een ander te verdedigen. Hoewel een dergelijk beroep in bijna alle gevallen niet succesvol is, kan het een indicatie geven van het aantal zaken waarbij mogelijk sprake is van onderling geweld tussen dader en slachtoffer. In sommige van deze zaken is het slachtoffer ook degene die begint met het geweld. Zo is er een zaak waarbij de veroordeelde uit het niets aangevallen wordt. Maar doordat hij een mes (karambit, een vechtwapen) bij zich draagt en met dit mes het slachtoffer steekt, is hij volgens de rechtbank buiten de grenzen van de noodzakelijke verdediging getreden. In dit voorbeeld en in een aantal andere zaken wordt de veroordeelde eerst aangevallen door het slachtoffer, waarna de veroordeelde dusdanig reageert, dat er geen sprake meer is van noodweer. In een ander deel van de zaken waarbij beroep is gedaan op noodweer, staat het overigens allesbehalve vast dat het slachtoffer eerst aanviel. In zaken uit 2021 werd in meer dan een derde van de zaken beroep gedaan op noodweer, iets vaker dan in 2016. Minderjarige daders en jongvolwassen daders deden ongeveer even vaak een beroep op noodweer.

Vergelijking 2016 en 2021

Het overgrote deel van de onderzochte zaken heeft betrekking op een poging doodslag. Dit geldt zowel voor zaken uit 2016 als uit 2021. Het type wapen waarmee het geweld is gepleegd, betrof vooral steekwapens. Ook fysiek geweld (schoppen) kwam regelmatig voor, evenals vuurwapengeweld, met name bij jongvolwassenen. Opvallend is dat er in zaken uit 2021 vaker sprake was van messengeweld dan bij zaken uit 2016, zowel bij zaken met minderjarige als met jongvolwassen veroordeelden. Fysiek geweld kwam juist bij zaken uit 2016 vaker voor. Medeplegen kwam in zaken uit 2021 minder vaak voor dan in zaken uit 2016. Ook werd het geweld in 2021 iets vaker in woningen gepleegd en iets minder vaak op uitgaanslocaties ten opzichte van 2016. Mogelijk hebben deze verschillen (deels) te maken met veranderende gelegenheidsstructuren tijdens de coronacrisis.

4.2 Kenmerken veroordeelde

In deze paragraaf wordt een aantal kenmerken van de veroordeelden beschreven die op basis van de vonnissen verkregen zijn. Deze kenmerken hebben onder andere betrekking op de leeftijdsgroep waartoe de veroordeelde behoort, in welke mate hij of zij toerekeningsvatbaar is bevonden door experts, het ingeschatte recidiverisico door experts, bij welk deel van de veroordeelden een psychische stoornis is aangetroffen en in hoeverre er sprake is geweest van middelengebruik bij het feit. In tabel 4.2 is een vergelijking gemaakt tussen zaken uit 2016 en 2021. Let op, een deel van de tabel heeft betrekking op rapportages van deskundigen. Als de rechtbank het niet nodig vond onderzoek te laten doen naar de persoon van de verdachte, ontbreekt deze informatie dus. Uit de totale aantallen van de kolommen in de tabel valt af te leiden dat er in 2021 in vergelijking met 2016 aanzienlijk meer zaken zijn met een minderjarige veroordeelde. Ook zijn er in vergelijking met zaken uit 2016 in 2021 relatief veel jongvolwassen veroordeelden waarbij een psychische stoornis is vastgesteld. Wel ontbreekt een advies over toerekeningsvatbaarheid en recidiverisico weer relatief vaak in zaken uit 2016. In zaken uit 2021 is er relatief vaak geen advies mogelijk. Hieronder worden de kenmerken van de veroordeelden nader toegelicht met beschrijvingen en voorbeelden.

Tabel 4.2 Kenmerken van veroordeelden van zaken uit 2016 en 2021 (N=180)*

Variabele	2016			2021		
	12-18 (n=14)	18-23 (n=52)	Totaal (n=66)	12-18 (n=54)	18-23 (n=60)	Totaal (n=114)
Psychische stoornis						
Ja	10	13 (25%)	23 (35%)	36 (67%)	27 (45%)	63 (55%)
Toerekeningsvatbaarheid						
Toerekeningsvatbaar	<10	<10	11 (17%)	<10	<10	15 (13%)
In mindere mate of niet toerekeningsvatbaar	<10	12 (23%)	18 (27%)	28 (52%)	18 (30%)	46 (40%)
Tegenstrijdige adviezen	<10	<10	<10	<10	<10	<10
Geen advies mogelijk	<10	<10	<10	<10	<10	14 (12%)
Ontbrekend advies	<10	29 (56%)	33 (50%)	13 (24%)	24 (40%)	37 (42%)
Middelengebruik: alcohol/drugs						
Ja	<10	13 (25%)	13 (20%)	<10	17 (28%)	25 (22%)

* Let op: de aantallen hebben slechts betrekking op de vonnissen die in dit onderzoek zijn meegenomen. Het aantal vonnissen van zaken uit 2016 met minderjarige veroordeelden is dusdanig laag, dat er geen percentages weergegeven zijn.

Geslacht en leeftijdsgroep

Bijna alle veroordeelden binnen de onderzochte zaken betreffen mannen. In slechts enkele gevallen was sprake van een vrouw. Van de vonnissen die over 2016 beschikbaar zijn, heeft 21% betrekking op minderjarigen en 79% op jongvolwassenen. In 2021 gaat het om 47% minderjarigen en 53% jongvolwassenen. De gemiddelde leeftijd van minderjarige veroordeelden was 16 jaar. Maar een klein deel van hen (1 op de 7) was onder de 15 jaar. De gemiddelde leeftijd van de jongvolwassen veroordeelden was 20.

Psychische stoornis

In een derde van de vonnissen uit 2016 en in meer dan de helft van de vonnissen uit 2021 wordt er door deskundigen melding gemaakt van een psychische stoornis bij de veroordeelde. Bij twee derde van de minderjarige veroordeelden wordt melding gemaakt van een stoornis, tegenover ruim een derde bij jongvolwassen veroordeelden. Dit kan deels te maken hebben met het gegeven dat er bij minderjarige veroordeelden vaker onderzoek plaatsvond naar de psychische stoornissen. In zaken uit 2021 is vaker dan in zaken uit 2016 melding gemaakt van een psychische stoornis bij jongvolwassen veroordeelden. Het lijkt dus dat er in de recentere zaken vaker sprake was van psychische problematiek, maar helemaal zeker is dat niet. Het kan zijn dat deze in 2016 simpelweg minder vaak werd geconstateerd, bijvoorbeeld doordat er geen onderzoek is gedaan naar de aanwezigheid van psychische stoornissen. Soms weigerde de veroordeelde deels of geheel mee te werken aan het onderzoek, waardoor het lastig was psychische stoornissen te constateren. Dit ging met name op voor zaken uit 2021. De genoemde stoornissen betreffen onder andere een antisociale persoonlijkheidsstoornis, een psychotische stoornis, stoornissen van de impulsbeheersing, een lichtverstandelijke beperking (LVB), posttraumatische stressstoornis en een hechtingsstoornis. Al deze stoornissen worden vaker gemeld bij minderjarige veroordeelden dan bij jongvolwassen veroordeelden, en vaker bij jongvolwassen veroordeelden in zaken uit 2021 dan in zaken uit 2016. Het is dus niet zo dat verschillen te herleiden zijn tot het verschil in rapporteren van een bepaald soort stoornis. Een voorbeeld van een zaak uit 2021 met een jongvolwassen veroordeelde is de volgende.

Binnen dit onderzoek is een periodiek explosieve stoornis vastgesteld. Betrokkene heeft last van explosief gedrag op momenten dat hij door een ander wordt getriggerd, overprikkeld raakt en dat hem uit frustratie iets niet lukt. Hij beschikt over onvoldoende zelfcontrole om zich te beheersen en zijn geduld te bewaren. Betrokkene heeft een leven met veel hulpverlening achter zich en niet geleerd adequaat met stress en frustratie om te gaan en adequaat zijn emoties te reguleren en ruzies en conflicten op te lossen en uit te praten.
ECLI:NL:RBNHO:2021:4029

In bovenstaande zaak wordt dus geoordeeld dat er sprake is van een stoornis van de impulsbeheersing. Er is niet altijd expliciet beschreven welke rol psychische stoornissen hebben gespeeld bij het delict, maar de link tussen stoornissen en het delict wordt veelal wel gelegd. Zo ook bij deze zaak, waarin gesteld wordt dat de stoornis aanwezig was bij de verdachte en dat deze zijn keuzes ten tijde van het plegen van het delict beïnvloedde.

In vonnissen waarbij geen melding wordt gemaakt van een psychische stoornis, wordt soms ook expliciet uitgesproken dat deze niet geconstateerd is bij de veroordeelde. In een deel van de zaken wordt in het vonnis echter niets beschreven over de psychische

gesteldheid van de veroordeelde, ook niet dat hier onderzoek naar is gedaan. Er kan vanuit gegaan worden dat dit zaken zijn, waarbij een dergelijk onderzoek niet is gedaan. Dit betreft veelal zaken met een instrumentele component, waarbij het geweld bijvoorbeeld plaatsvond in het kader van een beroving.

Toerekeningsvatbaarheid

Samenhangend met het wat vaker constateren van een psychische stoornis in vonnissen uit 2021, wordt de veroordeelde ook iets vaker als verminderd of niet toerekeningsvatbaar beoordeeld in zaken uit 2021 ten opzichte van 2016. In bijna alle gevallen gaat het hierbij om een verminderde toerekeningsvatbaarheid. In een groot deel van de vonnissen is echter geen expliciete uitspraak van expert(s) over de toerekeningsvatbaarheid van de veroordeelde opgenomen. In verreweg de meeste van deze vonnissen is geen oordeel over toerekeningsvatbaarheid opgenomen, maar met name in 2021 zijn er ook zaken waarbij geen advies mogelijk was en in een enkel geval waren de adviezen tegenstrijdig. De zaken waarbij geen advies mogelijk was, betroffen vooral zaken waarbij de veroordeelde weigerde mee te werken aan het onderzoek. In dat geval ontbreekt een advies over de toerekeningsvatbaarheid, maar wordt vaak wel voor zover mogelijk iets gezegd over de psychische gesteldheid van de veroordeelde. Het volgende voorbeeld heeft betrekking op een advies over de toerekeningsvatbaarheid bij een minderjarige veroordeelde van poging tot doodslag in een zaak uit 2021.

Bij verdachte kan een gebrekkige ontwikkeling van de geestvermogens worden vastgesteld in de zin van een reactieve hechtingsstoornis en een ernstige normoverschrijdende gedragsstoornis met beperkte prosociale emoties, gebrek aan empathie en een weinig uitgediept affect. Mogelijk zijn er onverwerkte trauma's en er is sprake van veel disharmonie in het intelligentieprofiel. Geadviseerd wordt om het plegen van het ten laste gelegde feit onder 1. Verdachte in een verminderde mate toe te rekenen.

ECLI:NL:RBNNE:2021:5754

Ook in dit voorbeeld wordt de link tussen stoornissen bij de veroordeelde en het feit gelegd, wat leidt tot een advies het feit de veroordeelde in verminderde mate toe te rekenen. Dit is niet uitgebreider gemotiveerd.

Middelengebruik

In ongeveer een vijfde van de vonnissen wordt melding gemaakt van problematisch middelengebruik van de veroordeelde ten tijde van het feit. Er wordt vaker melding van gemaakt bij jongvolwassen veroordeelden dan bij minderjarige veroordeelden. Deels gaat het hierbij om alcoholgebruik, deels ook om andere verdovende middelen zoals wiet en lachgas. Aangezien er veelal in weinig woorden wordt gesproken over middelengebruik in de vonnissen, is het aannemelijk dat er zaken zijn waarbij er wel sprake is geweest van middelengebruik, maar dit of niet is gedetecteerd of niet relevant is geacht om te vermelden in het vonnis.

Vergelijking 2016 en 2021

In 2021 waren er in vergelijking met 2016 veel meer zaken waarbij een minderjarige als veroordeelde betrokken was. Bijna alle veroordeelden waren man. Bij minderjarige veroordeelden werd vaker melding gemaakt van één of meerdere psychische stoornissen dan bij jongvolwassen veroordeelden. In zaken uit 2021 werd vaker melding gedaan van een psychische stoornis bij jongvolwassen veroordeelden dan in 2016. Mogelijk hangt dit samen met een lager percentage zaken waarbij in het vonnis

geen advies van deskundigen is opgenomen over de toerekeningsvatbaarheid van de veroordeelde. Er zijn geen duidelijke verschuivingen in het type stoornis dat wordt toegeschreven aan veroordeelden in zaken uit 2021 ten opzichte van zaken uit 2016. Bij relatief veel zaken is geen advies opgenomen van deskundigen ten aanzien van de toerekeningsvatbaarheid en het recidiverisico van de veroordeelde.

4.3 Omstandigheden en kenmerken slachtoffer

In deze paragraaf zijn een aantal omstandigheden en kenmerken beschreven die in de vonnissen zijn vermeld met betrekking tot het slachtoffer of de slachtoffers. Deze hebben onder andere betrekking op het letsel dat het geweld bij het slachtoffer heeft veroorzaakt, of er sprake is van 1 of meerdere slachtoffers, de relatie van het slachtoffer met de veroordeelde, de leeftijdsgroep waartoe het slachtoffer behoort, en het geslacht van het slachtoffer. Indien er sprake is van meerdere slachtoffers met verschillende kenmerken, is telkens uitgegaan van het voornaamste slachtoffer, of anders de eerstgenoemde. In tabel 4.3 is een vergelijking gemaakt tussen zaken uit 2016 en 2021. Hieruit blijkt onder andere dat de zaken in 2021 iets vaker betrekking hadden op slachtoffers met zware verwondingen. Er zijn geen duidelijke verschillen tussen zaken met minderjarige en jongvolwassen veroordeelden in ernst van het letsel bij het slachtoffer. De slachtoffers betroffen in zaken uit 2021 vaker minderjarigen, wat te maken heeft met het grotere aandeel minderjarigen onder de veroordeelden. In deze paragraaf worden de slachtofferkenmerken nader toegelicht met beschrijvingen en voorbeelden.

Tabel 4.3 Slachtofferkenmerken van zaken uit 2016 en 2021 (N=180)*

Variabele	2016			2021		
	12-18 (n=14)	18-23 (n=52)	Totaal (n=66)	12-18 (n=54)	18-23 (n=60)	Totaal (n=114)
Letsel slachtoffer						
Licht	<10	12 (23%)	17 (26%)	12 (22%)	15 (25%)	27 (24%)
Zwaar	<10	28 (54%)	35 (53%)	36 (67%)	36 (60%)	72 (63%)
Overleden	<10	<10	<10	<10	<10	10 (9%)
Geen/onbekend	<10	<10	<10	<10	<10	<10
Aantal slachtoffers						
1	12	41 (79%)	53 (80%)	50 (93%)	49 (82%)	99 (87%)
2 of meer	<10	10 (19%)	12 (18%)	<10	11 (18%)	15 (13%)
Relatie slachtoffer – veroordeelde						
Familie/(ex-)partner	<10	<10	<10	<10	<10	<10
Vrienden of bekenden	<10	12 (23%)	18 (27%)	20 (37%)	21 (35%)	41 (36%)
Vijanden of rivalen	<10	<10	<10	10 (19%)	<10	15 (13%)
Onbekenden	<10	14 (27%)	17 (26%)	<10	12 (20%)	20 (18%)
Overig/niet bekend	<10	17 (33%)	21 (32%)	14 (26%)	20 (33%)	34 (30%)
Leeftijd slachtoffer(s)						
Minderjarig (12 tot 18)	<10	<10	<10	22 (41%)	<10	29 (25%)
Jongvolwassen (18 tot 25)	<10	15 (29%)	19 (29%)	10 (19%)	11 (18%)	21 (18%)
Volwassen (vanaf 25 jaar)	<10	13 (25%)	14 (21%)	<10	<10	14 (12%)
Onbekend	<10	22 (42%)	27 (41%)	16 (30%)	34 (57%)	50 (44%)
Geslacht slachtoffer(s)						
Man	14	43 (83%)	57 (86%)	50 (93%)	56 (93%)	106 (93%)
Overig (vrouw, beiden, onbekend)	<10	<10	<10	<10	<10	<10

* Let op: de aantallen hebben slechts betrekking op de vonnissen die in dit onderzoek zijn meegenomen. Het aantal vonnissen van zaken uit 2016 met minderjarige veroordeelden is dusdanig laag, dat er geen percentages weergegeven zijn.

Letsel slachtoffer

In bijna alle vonnissen is een beschrijving opgenomen van het letsel van het slachtoffer. In ongeveer een kwart van de zaken uit 2016 en 2021 was er sprake van licht letsel. Dit betreft veelal oppervlakkige verwondingen die weinig of geen behandeling nodig hebben, of bijvoorbeeld een lichte hersenschudding. In een meerderheid van de zaken uit 2016 en 2021 is er sprake van zwaar letsel. Dit betreft letsel zoals wonden met fors bloedverlies, botbreuken en hersenletsel. In minder dan 1 op de 10 zaken uit 2016 en 2021 is het slachtoffer door het geweld overleden, kort erna of in enkele gevallen na enkele dagen. In een beperkt deel van de zaken uit 2016 en nog beperkter deel van de zaken uit 2021 was er ofwel geen letsel of was het letsel onduidelijk. Een voorbeeld van een geval zonder letsel is een zaak waarbij er met een vuurwapen op iemand is geschoten, zonder dat deze geraakt is. In de enkele zaken waarbij het letsel onduidelijk is, werd er bijvoorbeeld wel melding gemaakt van letsel, maar dit werd niet of dusdanig summier omschreven dat het onmogelijk was te bepalen of er sprake was van licht of zwaar letsel.

Minderjarige veroordeelden verschilden weinig van jongvolwassen veroordeelden in de ernst van het letsel dat ze veroorzaakten. De ernst van het letsel hing wel enigszins samen met het geweld dat werd gebruikt. Zo was er bij fysiek geweld relatief vaker sprake van licht letsel, terwijl steekwapengeweld en vuurwapengeweld vaker leidde tot zwaar en dodelijk letsel.

Aantal slachtoffers

Bij verreweg de meeste zaken was er sprake van één slachtoffer waarop het feit (poging) doodslag betrekking had. In 18% van de zaken uit 2016 en in 13% van de zaken uit 2021 was er sprake van twee of meer slachtoffers. Dit betreft onder andere zaken waarbij geschoten is op meerdere personen, zonder dat deze geraakt zijn, en een zaak waarbij door een aanrijding met een auto twee slachtoffers lichtgewond zijn geraakt.

Relatie slachtoffer met veroordeelde

In zaken uit 2021 zijn de veroordeelde en het slachtoffer iets vaker vrienden, rivalen of bekenden van elkaar, en minder vaak onbekenden. Dat er in zaken uit 2021 vaker sprake was van een veroordeelde en een slachtoffer die elkaar kenden kan te maken hebben met de Coronarestricties. Slechts een zeer beperkt deel van de veroordeelden is familie van het slachtoffer of de slachtoffers. In bijna een derde van de zaken is de relatie tussen veroordeelde en slachtoffer(s) onduidelijk. Echter, ook in de andere gevallen moet er rekening mee gehouden worden dat de relatie tussen de veroordeelde en het slachtoffer in de meeste vonnissen summier is beschreven. Hierdoor is het onderscheid tussen bekenden, vrienden, vijanden en onbekenden niet altijd even makkelijk te maken. Het valt daarnaast niet uit te sluiten dat dit onderscheid in de praktijk soms ook lastig is. Denk hierbij aan het lastige onderscheid tussen bekende en vriend, maar ook aan het feit dat iemand gisteren een vriend kan zijn geweest en vandaag een rivaal.

Leeftijd slachtoffer

De leeftijd van het slachtoffer wordt lang niet altijd duidelijk uit het vonnis. In iets minder dan de helft van de zaken is deze dan ook onbekend. In de overige gevallen is de leeftijd vermeld of is er uit omschrijvingen in het vonnis afgeleid in welke leeftijdscategorie de persoon hoogstwaarschijnlijk valt. Het gaat in minder dan 10% van de zaken uit 2016 en in 25% van de zaken uit 2021 om een minderjarige. Dit verschil heeft grotendeels te maken met het feit dat er in de zaken uit 2021 ook meer

minderjarige veroordeelden zijn. In 29% van de zaken uit 2016 gaat het om een jongvolwassene, tegenover 18% in 2021. In 21% van de zaken uit 2016 en 12% van de zaken uit 2021 is er sprake van een volwassene ouder dan 24 jaar.

Geslacht slachtoffer

In de overgrote meerderheid van de zaken was het slachtoffer een man. In slechts enkele gevallen was het slachtoffer een vrouw en er waren eveneens enkele zaken waarbij er slachtoffers van beide geslachten waren.

Vergelijking 2016 en 2021

In de meeste zaken is sprake van zwaar letsel, iets vaker in 2021 dan in 2016. Dit letsel werd, zeker in 2021, relatief vaak veroorzaakt door messengeweld, soms ook door een vuurwapen. Het fysieke geweld, dat in zaken uit 2016 ook wat vaker voorkwam dan in zaken uit 2021, leidde vaker tot licht letsel. Verreweg de meeste slachtoffers in de zaken uit 2016 en 2021 betroffen mannen. Vaak, maar lang niet altijd ging het om leeftijdgenoten die vrienden of bekenden waren van de veroordeelde. In 2021 leek er iets vaker sprake van een slachtoffer die een bekende was van de veroordeelde, wat te maken kan hebben met een verminderd contact met vreemden tijdens de coronacrisis.

4.4 Afdoening

Aangezien het gepleegde misdrijf per definitie ernstig van aard is, is er zo goed als in iedere zaak in eerste aanleg sprake van een vrijheidsstraf en/of een maatregel. In enkele gevallen is een jeugdige in eerste aanleg nog vrijgesproken of ontslagen van rechtsvervolging, waardoor zij aanvankelijk ook geen straf of maatregel opgelegd kregen. In hoger beroep zijn zij alsnog veroordeeld. In tabellen 4.4 en 4.5 is voor de groepen minderjarigen en jongvolwassenen aangegeven in welk deel van de zaken uit 2016 en 2021 zij een vrijheidsstraf opgelegd hebben gekregen, wat voor straf dat is en met welke duur, en in hoeverre er een TBS- of PIJ-maatregelen opgelegd is. In sommige gevallen is naast detentie ook een werk- of leerstraf opgelegd. Deze is hier buiten beschouwing gelaten. Belangrijk om te vermelden is daarnaast dat opgelegde sancties weliswaar betrekking hebben op de (poging) doodslag, maar soms ook op andere delicten indien deze zijn meegenomen in de strafzaak.

Afdoening minderjarigen

De minderjarige veroordeelden van (poging) doodslag, in de onderzochte groep, zijn in alle gevallen volgens het jeugdstrafrecht berecht. Dit betekent dat zij onder andere jeugd-detentie en een PIJ-maatregel opgelegd konden krijgen. In Tabel 4.4 zijn de afdoeningen weergegeven van zaken met minderjarige veroordeelden uit 2016 en 2021. Een vergelijking tussen deze twee jaren is lastig te maken, aangezien de aantallen voor 2016 erg laag zijn en met voorzichtigheid geïnterpreteerd dienen te worden. Bij zaken uit 2016 is te zien dat in het overgrote deel een gedeeltelijk voorwaardelijke of onvoorwaardelijke vrijheidsstraf is opgelegd. Meestal had deze betrekking op jeugd-detentie van maximaal 6 maanden. Bij zaken uit 2021 werd overwegend een gedeeltelijk voorwaardelijke jeugd-detentie opgelegd. Deze had in ongeveer de helft van de gevallen betrekking op een jeugd-detentie van maximaal 6 maanden, in een derde van de gevallen op een jeugd-detentie van minimaal 7 en maximaal 12 maanden en in een vijfde van de gevallen ging het om een langere vrijheidsstraf dan 12 maanden. Hier ging het in alle gevallen om 16- en 17-jarigen die volgens het jeugdstrafrecht maximaal 2 jaar opgelegd kunnen krijgen. In grofweg de

helft van de zaken uit 2016 en een kwart van de zaken uit 2021 is een PIJ-maatregel opgelegd, al dan niet voorwaardelijk. Deze werd in de regel in combinatie met een vrijheidsstraf opgelegd.

Tabel 4.4 Afdoeningen bij zaken uit 2016 en 2021 met minderjarigen (n=68)*

Variabele	2016 (n=14)	2021 (n=54)
Straf		
Gedeeltelijk voorwaardelijke jeugddetentie	<10	37 (69%)
Onvoorwaardelijke jeugddetentie	<10	11 (20%)
Overig (geheel voorwaardelijk, geen straf)	<10	<10
Totale duur detentie		
1 tot en met 6 maanden	<10	27 (51%)
7 tot en met 12 maanden	<10	16 (30%)
Langer dan 12 maanden	<10	10 (19%)
Maatregel		
PIJ	<10	13 (24%)

* Let op: de aantallen hebben slechts betrekking op de vonnissen die in dit onderzoek zijn meegenomen. Het aantal vonnissen van zaken uit 2016 met minderjarige veroordeelden is dusdanig laag, dat er geen percentages weergegeven zijn.

Afdoening jongvolwassenen

In een groot deel van de (poging) doodslagzaken waarbij jongvolwassenen betrokken waren als veroordeelde, zijn deze als volwassene berecht. In minder dan een kwart van de gevallen werd het jeugdstrafrecht toegepast. Dit gebeurde geregeld op advies van deskundigen, zoals ook in onderstaand voorbeeld.

Zoals hiervoor weergegeven heeft deze psycholoog in zijn rapport van 15 januari 2016 onder meer geadviseerd om de verdachte verminderd toerekeningsvatbaar te verklaren. De rechtbank heeft dit advies overgenomen. Daarnaast heeft de deskundige geadviseerd het jeugdstrafrecht toe te passen. Hij heeft geoordeeld dat de handelingsvaardigheden van de verdachte achterblijven bij hetgeen op grond van zijn verstandelijke vermogens te verwachten valt. Hij mist een vaderfiguur in zijn leven. Door zijn persoonlijkheidsproblematiek wordt de verdachte verder beperkt in het ontwikkelen van adequate handelingsvaardigheden. Via de pedagogische weg zijn volgens de deskundige behandelperspectieven aanwezig.
ECLI:NL:RBMNE:2016:3326

De reden om de jongvolwassene volgens het jeugdstrafrecht te berechten, heeft in dit voorbeeld en in andere zaken onder andere te maken met een verminderde toerekeningsvatbaarheid, al dan niet in combinatie met het achterblijven van de ontwikkeling van de jongvolwassene en de veronderstelde noodzaak om een meer pedagogische weg te bewandelen, wat beter aansluit bij het jeugdstrafrecht.

In zaken uit 2021 werd iets vaker dan in 2016 een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd aan jongvolwassenen veroordeelden. In zaken uit 2016 en 2021 werd respectievelijk in iets minder dan een derde en iets meer dan een derde een

vrijheidsstraf opgelegd die langer dan 24 maanden (2 jaar) was. In de meeste gevallen ging dit om een straf van 2,5 tot 8 jaar, in een beperkt aantal gevallen was er sprake van een langere vrijheidsstraf. Deze had dan veelal betrekking op een voltooide doodslag. In slechts een beperkt aantal zaken is er een TBS- of PIJ-maatregel opgelegd. Meestal gebeurde dit in combinatie met een vrijheidsstraf.

Tabel 4.5 Afdoeningen bij zaken uit 2016 en 2021 met jongvolwassenen (n=112)*

Variabele	2016 (n=52)	2021 (n=60)
Straf		
Gedeeltelijk voorwaardelijke vrijheidsstraf	29 (56%)	27 (45%)
Onvoorwaardelijke vrijheidsstraf	20 (38%)	31 (52%)
Overig (geheel voorwaardelijk, geen straf)	<10	<10
Totale duur detentie		
1 tot en met 12 maanden	19 (37%)	24 (40%)
13 tot en met 24 maanden	15 (29%)	14 (23%)
Langer dan 24 maanden	16 (31%)	22 (37%)
Maatregel		
TBS/PIJ	<10	10 (17%)

* Let op: de aantallen hebben slechts betrekking op de vonnissen die in dit onderzoek zijn meegenomen.

Motivering bij afdoening

Zowel bij zaken in 2016 als in 2021 volgde de rechtbank de strafreis van de Officier van Justitie in bijna de helft van de gevallen bij het bepalen van de sanctie. Er werd in deze gevallen vaak niet apart aangegeven wat de overwegingen zijn geweest bij het bepalen van de lengte van de straf of maatregel. In de gevallen waarbij werd afgeweken van de eis van de officier, werd doorgaans wel aangegeven waar dit verschil door kwam of anders wat de overwegingen van de rechtbank waren om tot de bepaalde sanctie te komen. Soms was er sprake van een hogere straf dan de strafeis van de officier, maar iets vaker was sprake van een lagere straf dan de strafeis. Zoals in het volgende voorbeeld, werd lang niet altijd expliciet aangegeven waar dit door kwam, maar werd wel aangegeven hoe de rechtbank tot haar oordeel kwam.

Bij haar beslissing over de strafafdoening zoekt de rechtbank aansluiting bij de binnen de rechtspraak ontwikkelde oriëntatiepunten voor straftoemeting van minderjarigen. Ook zal de rechtbank rekening houden met het strafblad van verdachte waaruit blijkt dat verdachte eerder met een wapen op zak door de politie is aangetroffen, alsmede met het advies van de psycholoog dat het feit in verminderde mate aan verdachte dient te worden toegerekend. De rechtbank houdt tevens rekening met het feit dat [slachtoffer] ... zelf ook een aandeel heeft gehad in de aanloop naar het gevecht. Alles afwegend is de rechtbank van oordeel dat het opleggen van een lagere (deels) voorwaardelijke jeugddetentie dan geëist passend is.

ECLI:NL:RBZWB:2021:6502

In een ander voorbeeld is er juist sprake van een hogere opgelegde straf dan de strafeis. Ook hier is niet expliciet aangegeven waar dit door komt, maar is wel uitgelegd hoe de rechtbank tot haar oordeel is gekomen.

Voorbeeld: De rechtbank overweegt daarbij mee dat er sprake was van ernstig letsel bij het slachtoffer. Een kortere gevangenisstraf zou naar het oordeel geen recht doen aan de ernst van het feit en het gegeven dat er zeer ernstig letsel is toegebracht aan het slachtoffer zonder deugdelijke aanleiding.
ECLI:NL:RBOVE:2021:1972

Verder is in een aantal vonnissen expliciet melding gemaakt van deskundigenrapporten, waar melding wordt gemaakt van al dan niet psychische problematiek, een inschatting wordt gegeven van het recidiverisico van de veroordeelde en een uitspraak wordt gedaan over de toerekeningsvatbaarheid van de veroordeelde. De rechtbank neemt in de regel deze rapporten mee in haar overwegingen en neemt ook doorgaans het advies van deskundigen over.

Vergelijking 2016 en 2021

Het grootste deel van de zaken waarbij minderjarige veroordeelden betrokken zijn, werd afgedaan met een deels voorwaardelijke gevangenisstraf. De detentieduur was daarbij vaak minder dan 6 maanden, maar in sommige gevallen ook langer dan 6 maanden of zelfs langer dan 1 jaar. Jongvolwassenen werden in 2021 iets vaker tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf veroordeeld dan in 2016. In meer dan een derde van de zaken in 2021, en iets minder dan een derde van de zaken in 2016, was de opgelegde straf langer dan 2 jaar, in sommige gevallen zelfs langer dan 8 jaar voor een voltooide doodslag. Een PIJ-maatregel werd iets vaker opgelegd aan minderjarigen dan TBS of PIJ aan jongvolwassenen, al was het percentage jongvolwassenen dat een maatregel opgelegd kreeg in 2021 wel hoger dan in 2016.

4.5 Aanleiding en situatie misdrijf

In de vorige paragrafen is ingegaan op de kenmerken van de onderzochte doodslagzaken. In deze paragraaf wordt ter beantwoording van deelvraag 5 onderzocht op wat voor soort situaties en aanleidingen zaken uit de jaren 2016 en 2021 betrekking hebben. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat de werkelijke aanleiding of situatie een stuk complexer kan zijn dan dat er in het vonnis is beschreven. Daarnaast is de aanleiding vaak maar summier of soms zelfs niet beschreven in het vonnis, waarschijnlijk omdat deze niet bekend is of niet juridisch relevant is. In een behoorlijk aantal zaken is echter wel iets over de aanleiding bekend of in ieder geval op wat voor situatie het misdrijf (poging) doodslag betrekking had. In deze paragraaf worden dan ook de meest voorkomende en opvallende situaties beschreven voor de zaken uit 2016 en 2021. Het streven was hiernaast om aan de hand van de samenhang tussen de in de vorige paragrafen besproken zaakkenmerken tot een indeling in groepen te komen door middel van zogenaamde HOMALS-analyses, voor de jaren 2016 en 2021. Hier is echter vanaf gezien, omdat het niet goed mogelijk bleek op basis van de zaakkenmerken tot enkele homogene en goed te onderscheiden groepen te komen. De resultaten van de analyse zijn wel opgenomen in bijlage 3.

4.5.1 *Aanleidingen zaken 2016*

De doodslagzaken uit 2016 waarvan het vonnis beschikbaar was, betreffen 66 zaken, waarvan de overgrote meerderheid (52) betrekking heeft op een jongvolwassene, en slechts 14 op minderjarigen. Het belangrijkste onderscheid tussen zaken waarbij minderjarigen en jongvolwassenen betrokken waren, is het wapengebruik. Bij zaken met minderjarige veroordeelden is vooral sprake van fysiek en steekwapengeweld, terwijl onder jongvolwassenen daarnaast ook zaken zijn met vuurwapengeweld. Een behoorlijk aantal zaken hebben betrekking op een ruzie of conflict. Daarnaast zijn er onder andere ook zaken waarbij sprake is van geweld na een provocatie, geweld bij een beroving en eenzijdig geweld met een veroordeelde met psychische problematiek. Hieronder worden de typen aanleidingen en situaties van zaken uit 2016 verder toegelicht.

Ruzie

In een aanzienlijk deel van de zaken uit 2016 was er sprake van een conflict tussen de veroordeelde en het slachtoffer, of een conflict waar het slachtoffer of de veroordeelde zich in mengt. Dit gold zowel voor zaken met minderjarige, als met jongvolwassen veroordeelden. In enkele zaken zoekt de veroordeelde, al dan niet samen met anderen, ruzie, dat vervolgens uitmondt in geweld. In andere zaken heeft het slachtoffer een ruzie, waarin de veroordeelde zich mengt. Soms zoekt het slachtoffer de confrontatie op met de veroordeelde. Een voorbeeld waarbij het slachtoffer de ruzie opzoekt met de minderjarige veroordeelde is het volgende.

Toen verdachte op het plein liep, kwam het slachtoffer boos en dreigend op hem aflopen en begon hij direct te schelden. De verdachte had geen zin om met het slachtoffer te vechten en heeft "ga weg" naar het slachtoffer geroepen. Het slachtoffer heeft meermalen trappen aan de verdachte gegeven onder meer tegen zijn borst. ... Daar komt bij dat het slachtoffer drie jaar ouder was dan de verdachte en bovendien een geoefend kickbokser was, die de verdachte ongeremd en agressief aanviel.

ECLI:NL:RBDHA:2016:15954

In deze casus heeft de veroordeelde vervolgens het slachtoffer met een mes in de hartstreek gestoken.

In sommige gevallen is er sprake van een ruzie of vechtpartij in het uitgaansleven. Deze leidt iets vaker tot fysiek geweld dan bijvoorbeeld messengeweld. Soms gaat het om een ruzie tussen slachtoffer en veroordeelde, maar soms ook om een situatie waarbij het slachtoffer juist een ruzie wilde sussen. In het volgende voorbeeld gaat het om een situatie in een uitgaanscentrum, waarbij het slachtoffer geen bekende is van de jongvolwassen veroordeelde.

Verdachte heeft een persoon die een ruzie wilde sussen waarbij onder andere verdachte betrokken was, een harde trap tegen het hoofd gegeven, nadat deze persoon kort daarvoor door een vuistslag van een vriend van verdachte op de grond was terechtgekomen en weerloos was.

ECLI:NL:RBNNE:2016:5899

Meerdere zaken hebben betrekking op geweld dat ontstaat door een ruzie tussen groepen jongeren. Zo wordt een minderjarige veroordeeld voor poging tot doodslag wegens het tegen het hoofd schoppen van een slachtoffer tijdens een vechtpartij op

straat tussen vriendengroepen. En een jongvolwassene heeft naar aanleiding van een ruzie tussen vriendengroepen in een disco iemand van de andere groep met een mes in de buik gestoken.

Veel van de ruzies of conflicten spelen op het moment dat het geweld plaatsvindt en zijn niet al langer aan de gang, althans, daar zijn geen aanwijzingen voor gevonden in de vonnissen. In sommige gevallen is er echter wel al enige tijd sprake van een ruzie. In één zaak is er al langere tijd een conflict tussen de jongvolwassen veroordeelde en het slachtoffer en hun families, waarbij men elkaar bang maakt en bedreigt. Dit leidt uiteindelijk tot een aanval met een mes. In één andere zaak is er al langer sprake van spanningen in een AZC. Samenhangend met deze spanningen heeft een minderjarige twee keer iemand met een mes aangevallen, wat resulteert in twee pogingen doodslag.

Provocatie

Meerdere zaken hebben betrekking op een situatie waarbij de veroordeelde zich geprovoceerd, gekrenkt of uitgedaagd voelt of lijkt te voelen. Hierbij is voor zover bekend geen sprake van een ruzie, maar reageert de veroordeelde op een opmerking of een actie van het slachtoffer. In het onderstaande voorbeeld valt een jongvolwassene een leeftijdsgenoot aan nadat deze een opmerking maakt die verkeerd valt.

Volgens getuige [naam 1] draaide een jongen zich om toen aangever voor de grap tegen het meisje zei dat ze beter bij hem kon blijven. De jongen draaide zich om en liep naar aangever toe. De jongen begon tegen aangever te schelden, greep naar zijn kontzak en haalde er een stanleymes uit.

ECLI:NL:RBGEL:2016:1969

Beroving

In meerdere zaken was sprake van een overval of beroving. Bij dit type zaak is relatief vaak sprake van vuurwapengeweld. In één zaak had een veroordeelde bijvoorbeeld geld nodig en heeft daarop een cafetaria overvallen. In een andere zaak ging het om een juwelier die werd overvallen, waarbij een omstander probeerde de jongvolwassen veroordeelden te pakken.

[Slachtoffer 1] hoorde vanuit de juwelier glasgerinkel en zag dat de jongens spullen uit de kapotgeslagen vitrines haalden. [slachtoffer 1] zag dat beide jongens een pistool in hun handen hadden en dat ze hiermee dreigden naar omstanders. Hierna zag hij dat de jongens wegrenden en dezelfde weg namen als ze waren gekomen. [slachtoffer 1] is hierna achter de jongens aangerend. ... Nadat de jongen weer verder wilde lopen en [slachtoffer 1] weer achter hem aan wilde gaan, draaide de jongen zich nogmaals om in de richting van [slachtoffer 1]. In eerste instantie richtte de jongen het vuurwapen weer op het bovenlijf van [slachtoffer 1], maar [slachtoffer 1] zag dat de jongen het pistool vervolgens lager richtte op zijn been. [slachtoffer 1] hoorde een knal en voelde korte tijd later bloed aan de achterkant van zijn rechterbeen.

ECLI:NL:RBMNE:2014:1465

In weer een andere zaak ging het om een zogeheten ripdeal, waarbij de jongvolwassen veroordeelde door een klant wordt opgesloten en beroofd. Uiteindelijk steekt de veroordeelde de betreffende klant met een mes, die daardoor overlijdt. Hoewel de meerderheid van de zaken met een berovingssituatie betrekking had op een

jongvolwassen veroordeelde, waren er ook enkele zaken met een minderjarige veroordeelde.

Eenzijdige aanval – psychische problematiek

In een beperkt deel van de zaken lijkt er geen concrete aanleiding te zijn, behalve dat de veroordeelde met hevige psychische problemen kampte, zoals met een psychose. Zo ook in onderstaand voorbeeld met een jongvolwassen veroordeelde.

Verdachte heeft inherent aan een psychotische stoornis last van bizarre- en paranoïde wanen die maken dat hij zijn omgeving waarneemt vanuit een gestoorde realiteit en inadequate affectbeleving. Tijdens het plegen van het tenlastegelegde heeft verdachte zijn ouders aangevallen met een mes en hen verwond omdat hij ervan overtuigd is dat er andere mensen in hun lichaam waren gestopt die hem tegen wilden werken en kwaad wilden doen.

ECLI:NL:RBOVE:2016:951

Overige zaken

Naast de bovengenoemde typen situaties, zijn er nog andere situaties die relatief weinig voorkomen of lastig bij een bredere categorie passen. In enkele situaties is sprake van geweld tegen de politie. Het gaat hierbij onder andere om jongvolwassen veroordeelde die met zijn voertuig een politiemotor van de weg probeert te drukken, om het achteruit inrijden op een agent door een andere jongvolwassene, en het met een step tegen het hoofd slaan van een agent om te voorkomen dat hij de broer van de minderjarige veroordeelde aanhoudt.

Soms blijkt uit het vonnis dat er sprake lijkt te zijn van een combinatie van aanleidingen. Zo is er een zaak waarbij de veroordeelde aan de ene kant ruzie heeft met het toekomstige slachtoffer. De veroordeelde verklaarde dat de ruzie met het slachtoffer al was begonnen in de klas en dat zij beiden hadden afgesproken om na schooltijd met elkaar te gaan vechten. Maar in het vonnis staat ook vermeld dat veroordeelde aangaf "veel erger" geworden te zijn, evenals "paranoïe" en "gek". Eveneens verklaarde de veroordeelde tegen verschillende personen voor en na het delict dat hij depressief was en dat het "dit was of zelfmoord" (ECLI:NL:RBDHA:2015:4658).

4.5.2 *Aanleidingen zaken 2021*

De doodslagzaken uit 2021 waarvan het vonnis beschikbaar was, betreffen 114 zaken, waarvan iets meer betrekking heeft op een jongvolwassene (60) dan op een minderjarige veroordeelde (54). Er zijn op basis van de zaakkenmerken geen grote verschillen tussen beide groepen. Wel is er bij de zaken met jongvolwassen veroordeelden ten opzichte van zaken met minderjarige veroordeelden iets vaker sprake van vuurwapengeweld, invloed van drugs of alcohol en iets minder sprake van een psychische stoornis. Veel van de zaken hebben betrekking op een ruzie of conflict. In vergelijking met 2016 zijn er vooral meer zaken, waarbij een minderjarige naar aanleiding van een ruzie met een mes op iemand insteekt, vaak een vriend, bekende of rivaal. Daarnaast zijn er onder andere ook zaken waarbij sprake is van een beroving of eenzijdig geweld, situaties waarbij wat vaker sprake is van een jongvolwassen veroordeelde. Daarnaast zijn er nog zaken met een veroordeelde met psychische problematiek en overige zaken. Hieronder worden de typen aanleidingen en situaties van zaken uit 2021 verder toegelicht.

Ruzie

Ook in 2021 zijn er veel zaken waarbij er sprake is van een ruzie tussen de veroordeelde en het slachtoffer. Het gaat hierbij zowel om jongvolwassen als minderjarige veroordeelden, waarbij de laatste groep in vergelijking met 2016 een stuk groter is. Veelal gaat het bij deze minderjarige veroordeelden om messengeweld en in mindere mate fysiek of ander geweld. Ook is er bij deze groep wat vaker sprake van een conflict met een rivaal of rivaliserende groep.

In een enkele zaak wordt zelfs expliciet melding gemaakt van een steekpartij met een minderjarige veroordeelde, die deel uitmaakt van de drillrapscene.

De rechtbank leidt uit het proces-verbaal van politie en de verklaring van verdachte af dat de aanleiding voor dit gewelddadige incident is gelegen in de drillrapscene waar verdachte deel vanuit maakt en daar maakt de rechtbank zich ernstige zorgen over. In de raps worden andere groepen uitgedaagd en de dreigementen waarover wordt gerapt, moeten ook worden uitgevoerd. Er worden op social media scores bijgehouden, waarbij het neersteken van iemand uit de andere groep aanzien oplevert. In de drillrapscene dragen steeds meer jongens messen, ook als reactie op de geweldsincidenten, waardoor sommige jongens zich niet meer veilig voelen en messen dragen om zichzelf te kunnen verdedigen.

ECLI:NL:RBAMS:2021:1530

Vaker wordt er in zaken met minderjarige veroordeelden echter melding gemaakt van een ander soort conflict, die zeer uiteenlopend van aard zijn. Sommige betreffen een ruzie op school. In een enkel geval heeft dat zeer ernstige gevolgen.

Op de avond van 3 september 2020 hebben medeverdachten [medeverdachte 1] en [medeverdachte 2] in aanwezigheid van [verdachte], het plan gemaakt om [slachtoffer] op te zoeken om hem door het geven van "een klap op de bek" duidelijk te maken dat hij moest ophouden contact te zoeken met [medeverdachte 2], die op dat moment immers al een relatie had met medeverdachte 1. [medeverdachte 2] heeft om die reden een afspraak met [slachtoffer] gemaakt voor een ontmoeting later die avond op het schoolplein van De Vuurtoren in Lewenborg. Een ontmoeting waar dus – zonder dat [slachtoffer] dat wist – ook [medeverdachte 1] en [verdachte] zouden zijn. Hier is [slachtoffer] niet, zoals eigenlijk de bedoeling was, geslagen, maar vrijwel meteen door [medeverdachte 1] met een mes in zijn buik gestoken, waardoor hij is overleden.

ECLI:NL:RBNNE:2021:2644

Meerdere keren ontstaat het conflict online, zoals op social media. Waar de aanleiding precies in zit wordt vaak niet duidelijk, wel dat er sprake is van een ruzie die al dan niet deels online afspeelt en vervolgens offline escaleert. Zo ook in het volgende voorbeeld met een jongvolwassen veroordeelde.

Vaststaat dat voorafgaand aan het ten laste gelegde tussen verdachte en aangever via WhatsApp berichten zijn verstuurd. Verdachte appte onder andere naar aangever dat indien hij hem op straat tegen zou komen, één van hen onder de grond zou eindigen. Ook appte verdachte dat aangever hem niet moest onderschatten, omdat hij hem veel schade kon toebrengen. Daaropvolgend is aangever naar de woning gereden waar verdachte zich bevond. De overige aanwezigen personen in de woning hoorden vervolgens aangever buiten schreeuwen. Daarop ging verdachte voor het raam staan, trok zijn shirt uit en sloeg

daarbij op zijn borst. Ook maakte hij uitdagende bewegingen naar aangever. Het slachtoffer heeft verklaard dat hij met zijn schouder de voordeur van de woning heeft opengedrukt en hij vervolgens de trap op is gered. Toen hij bijna boven was, zag het slachtoffer een mes naar zich toekomen. Daarop heeft aangever zijn arm omhoog gedaan om zijn hoofd, gezicht en hals te beschermen. Aangever voelde vervolgens dat hij met dat mes meerdere malen op zijn arm werd geslagen.
ECLI:NL:RBOVE:2021:1972

In bovenstaand voorbeeld lijkt het erop dat de aangever verhaal is gaan halen bij de veroordeelde naar aanleiding van provocaties of een ruzie op whatsapp. Vervolgens dagen ze elkaar uit, werkt de aangever zich de woning in en wordt hij vervolgens met een mes gestoken en gesneden.

Er is bij meerdere zaken sprake van geweld op straat, waarbij een ruzie tussen de veroordeelde en het slachtoffer uitmondt in een poging doodslag. En net als in 2016 komt ook bij zaken uit 2021 soms uitgaansgeweld voor, al lijkt hiervan wel wat minder vaak sprake te zijn. Soms is de aanleiding iets triviaals.

De broer van verdachte stond op straat tussen het uitgaanspubliek een broodje te eten toen hij door het slachtoffer werd aangesproken dat hij iets op straat liet vallen. Er ontstond een discussie met het slachtoffer, waarna bij verdachte en de medeverdachte de stoppen door zijn geslagen. Uit de bewijsmiddelen blijkt dat beide verdachten met het slachtoffer in discussie zijn en dat de gemoederen steeds hoger oplopen. Medeverdachte gaat steeds dicht tegen het slachtoffer aan staan en verdachte loopt op dat moment om het slachtoffer heen waardoor het slachtoffer geen kant mee rop kan. Het geweld begint doordat de verdachte een harde trap tegen de borst van het slachtoffer geeft.
ECLI:NL:RBMNE:2020:1022

Beroving

Sommige van de zaken uit 2021 hebben betrekking op een beroving of overval. Eén zaak betreft een minderjarige veroordeelde die samen met twee anderen een man op een station slaat, schopt en vervolgens in de bil en onderrug steekt, om de man vervolgens te beroven. Enkele zaken hebben betrekking op een beroving waarbij het slachtoffer is overleden. Bij één zaak gaat het om een minderjarige veroordeelde.

Hij heeft bij de politie verklaard dat hij geld nodig had en daarom het plan had opgevat om iemand te beroven in het park. Hij kwam [slachtoffer 1] tegen en vroeg hem op intimiderende wijze om geld. Hij gaf hem vervolgens ook een vuistslag op de kaak, waarna het slachtoffer ten val kwam. Toen [slachtoffer 1] opstond en de verdachte terugsloeg, pakte deze laatste een mes dat hij bij zich had. Het slachtoffer draaide zich vervolgens om, waarna de verdachte hem in de rug stak, zo verklaart hij bij de politie.
ECLI:NL:RBDHA:2021:11487

Ook in 2021 is er in meerdere gevallen sprake van een ripdeal. In één zaak ontstaat tijdens een drugsdeal een gevecht waarbij de jongvolwassen veroordeelde iemand met een mes neersteekt. In een andere zaak, waarbij eveneens sprake is van een ripdeal, schiet een minderjarige veroordeelde op het slachtoffer die daarbij zwaargewond raakt.

Eenzijdige aanval – psychische problematiek

Een soort situatie dat in 2021 een aantal keren voorkomt, is een aanval van de veroordeelde zonder aanleiding of met een onbeduidende aanleiding. Een voorbeeld is een zaak waarbij een jongvolwassene, met meervoudige psychische problematiek, naar aanleiding van “gekke blikken op straat” iemand neersteekt. Een ander voorbeeld betreft eveneens een jongvolwassene die zonder duidelijke reden een mes meeneemt en daarmee een vriend neersteekt.

De jongen heeft het mes zonder duidelijke reden meegenomen toen hij met vrienden oud en nieuw ging vieren. Hij heeft het mes die avond meerdere keren laten zien en heeft zelf de confrontatie gezocht. Als gevolg van de geweldshandeling van verdachte heeft het slachtoffer een bloeding in het borstvlies en een klaplong opgelopen.
ECLI:NL:RBOVE:2021:356

De jongen heeft volgens deskundigen onder andere een persoonlijkheidsscheefgroei richting persoonlijkheidsstoornis, met antisociale, narcistische trekken en daarnaast mogelijk autisme en een depressieve stoornis.

Overige zaken

Naast bovengenoemde typen situaties, zijn er nog een aantal andere situaties die een enkele keer voorkomen. Net als in 2016 zijn er een paar situaties waarbij er geweld tegen de politie is gebruikt. Het gaat hierbij onder andere om een jongvolwassen veroordeelde die op twee politieagenten schiet zonder te weten dat het agenten zijn en om een jongvolwassen veroordeelde die met een mes een agent zwaar verwondt.

Een andere zaak is er één van medeplichtigheid aan medeplegen van een poging doodslag en gijzeling van een man. De jongvolwassen veroordeelde verklaart onder druk van medeveroordeelden het slachtoffer naar een locatie te hebben gereden, waar deze vervolgens gegijzeld en zwaar mishandeld werd. In een andere zaak heeft het slachtoffer een mogelijke drugsdeal gefilmd. De minderjarige veroordeelde eist dat het slachtoffer deze verwijderd en aangezien deze dat niet doet wordt het slachtoffer door de veroordeelde en medeveroordeelde meerdere malen op zijn hoofd geschopt.

Op 14 juli 2020 verlaat de aangever zijn woning en ziet op straat een groepje van drie jongens die hij van het dealen van drugs verdenkt. Hij filmt de jongens, die dat door krijgen. Zij willen dat het filmpje wordt verwijderd. De aangever belooft dit te doen, nadat hij zijn verhaal aan de ouders van de jongens heeft kunnen doen. De jongens gaan akkoord en samen met de aangever lopen zij via de 1e Middellandstraat over de Duivenvoordestraat verder. Op de [plaats delict] aangekomen, wordt de aangever ingesloten en eisen de jongens dat het filmpje wordt verwijderd.
ECLI:NL:RBROT:2021:459

In een enkel geval is er sprake van geweld waar geen duidelijke aanleiding is en geen specifiek slachtoffer in gedachten is, behalve dat het om een groep gaat die elkaar op lijkt te juttten om geweld te plegen.

Verdachte heeft verklaard dat ze met zes à zeven personen waren. Er werd gezegd 'kom we gaan gooien'. Toen werd er een steen gegooid en heeft hij ook een steen gegooid. De neef van verdachte gooide de andere steen. Hij stond op drie meter afstand van de bus en de bus reed niet heel hard.

ECLI:NL:RBMNE:2021:4627

Vergelijking 2016 en 2021

Er is een grote verscheidenheid aan aanleidingen en situaties die het decor vormden bij het geweld waarvoor jeugdigen zijn veroordeeld. Wel kan vastgesteld worden dat zowel bij zaken uit 2016 als uit 2021 in een groot deel van de gevallen sprake is geweest van een ruzie, al dan niet veroorzaakt door de veroordeelde, het slachtoffer of een derde. Daarnaast zijn er onder andere ook situaties waarbij sprake is van een overval of een eenzijdige aanval. Een opvallend verschil met zaken uit 2016 is dat in zaken uit 2021 veel vaker sprake is van een minderjarige veroordeelde, die een ruzie of conflict heeft met het slachtoffer en waarbij sprake is van steken met een mes. Dit zijn erg uiteenlopende situaties. Het valt op dat in meerdere zaken uit 2021 expliciet wordt vermeld in het vonnis dat er sprake is van een online ruzie, die vervolgens offline uitmondt in het geweld. Ook valt op dat er in een aantal zaken in 2021 sprake is van een jongvolwassene die zonder duidelijke aanleiding iemand aanvalt.

5 Discussie en conclusie

Na een jarenlange en forse afname in het aantal jeugdige veroordeelden van ernstige geweldsmisdrijven, is er in de jaren 2016 tot en met 2021 geen sprake meer van een daling. Het aantal minderjarige veroordeelden voor (poging tot) doodslag is in deze periode zelfs gestegen. Dit roept de vraag op wat er achter deze stijging zit. Het doel van dit onderzoek is inzicht verwerven in kenmerken van zaken waarbij jeugdigen veroordeeld zijn voor (poging tot) doodslag. De onderzoeksvraag was: *Wat zijn kenmerken van strafzaken, met jeugdige veroordeelden, van (poging tot) doodslag en in hoeverre verschillen deze tussen 2016 en 2021?* In deelvragen is achtereenvolgens ingegaan op kenmerken van de betreffende feiten, daders, slachtoffers, de afdoeningen en het soort situatie en aanleiding waarvan sprake was. Ook is ingegaan op verschillen hierin in zaken uit 2016 en zaken uit 2021. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van data uit de Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie (OBJD) over jeugdigen die schuldig zijn bevonden aan geweldsfeiten. Ook is gebruik gemaakt van vonnissen van alle beschikbare zaken waarvoor 12- tot 23-jarigen in 2016 of 2021 uiteindelijk zijn veroordeeld voor doodslag of een poging daartoe. Hieronder worden de bevindingen besproken en vervolgens bediscussieerd. Tot slot volgt een conclusie.

5.1 Bevindingen

De bevindingen van dit onderzoek schetsen een beeld van de kenmerken van doodslagzaken waarvoor jeugdigen in 2016 of 2021 zijn veroordeeld. Hierbij is 2021 een apart jaar, omdat een groot deel van de feiten uit deze zaken zich afgespeeld hebben tijdens de coronacrisis. Verreweg de meeste onderzochte zaken (91%) hadden betrekking op een poging tot doodslag. Slechts een beperkt aantal had betrekking op een voltooide doodslag. Deze verhouding wijkt niet af van het gemiddelde over meerdere jaren (Beijers et al., 2023). Een belangrijke bevinding is dat het type wapen waarmee het geweld is gepleegd vooral steekwapens betrof (61%). Fysiek geweld (schoppen) kwam met enige regelmaat voor (19%). Vuurwapengeweld kwam in een beperkt aantal zaken voor, met name bij jongvolwassenen. In enkele zaken was er sprake van ander geweld, zoals slaan met een wapen of inrijden op iemand met een auto. Hieronder staan de belangrijkste bevindingen, waarbij vooral wordt ingegaan op verschillen tussen zaken uit 2016 en zaken uit 2021. Gezien het lage aantal zaken uit 2016 met minderjarige veroordeelden, zijn er geen percentages berekend binnen deze groep en kunnen deze ook niet vergeleken worden met zaken uit 2021 met minderjarige veroordeelden. Wel worden enkel belangrijke verschillen in absolute aantallen benoemd.

In 2021 meer zaken met messengeweld, zowel bij minderjarigen als jongvolwassenen

Een opvallend verschil tussen zaken uit 2016 en 2021 is dat er in zaken uit 2021 vaker sprake was van messengeweld dan bij zaken uit 2016, zowel bij zaken met minderjarige veroordeelden als bij zaken met jongvolwassen veroordeelden. Geweld dat zonder wapen gepleegd werd, kwam juist minder voor in zaken uit 2021 in vergelijking met 2016.

Minder zaken met medeplegen en minder vaak met feiten in uitgaanslocaties in 2021

Medeplegen kwam in zaken uit 2021 minder vaak voor. Ook werd het geweld iets vaker in woningen gepleegd en iets minder vaak op uitgaanslocaties ten opzichte van 2016. Mogelijk hebben deze verschillen (deels) te maken met veranderende gelegenheidsstructuren tijdens de coronacrisis. Door de zogeheten lockdowns tijdens deze crisis waren jongeren relatief vaak thuis of op straat en bijvoorbeeld minder vaak in uitgaansgelegenheden te vinden.

In 2016 weinig zaken met minderjarige veroordeelden

Het aantal minderjarige veroordeelden is over de langere termijn fors gedaald, met een dieptepunt van dit aantal in 2016. In vergelijking met 2016 waren er in 2021 een stuk meer zaken met minderjarige veroordeelden voor (poging tot) doodslag. Bijna alle minderjarige en jongvolwassen veroordeelden waren man.

Meer zaken met een jongvolwassene waarbij een psychische stoornis is vastgesteld in 2021

In zaken uit 2021 werd vaker melding gedaan van een psychische stoornis bij jongvolwassen veroordeelden dan in 2016. Mogelijk hangt dit samen met een hoger percentage zaken waarbij in het vonnis een advies van deskundigen is opgenomen over de toerekeningsvatbaarheid van de veroordeelde. Er kon hierdoor vaker een psychische stoornis worden geconstateerd. Bij relatief veel zaken is geen advies opgenomen van deskundigen ten aanzien van de toerekeningsvatbaarheid van de veroordeelde.

Slachtoffers meestal man en letsel in meeste zaken zwaar in 2021, net als in 2016

Ten aanzien van de slachtoffers werd gevonden dat zij in de meeste zaken zwaar letsel opliepen, iets vaker in 2021 dan in 2016. Dit letsel werd relatief vaak veroorzaakt door messengeweld en soms ook door een vuurwapen. Bij de zaken met geweld zonder wapen was in beide jaren vaak sprake van licht letsel. In 2016 was juist iets vaker dan in 2021 sprake van geen of onbekend letsel. Verreweg de meeste slachtoffers in de zaken uit 2016 en 2021 betroffen mannen. Vaak, maar lang niet altijd, ging het om leeftijdgenoten die vrienden of bekenden waren van de veroordeelde.

In 2021 iets vaker onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd aan jongvolwassenen dan in 2016

Minderjarige veroordeelden werden in vergelijking met jongvolwassenen relatief vaak veroordeeld tot een deels voorwaardelijke vrijheidsstraf. Jongvolwassenen werden iets vaker tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf veroordeeld in 2021 in vergelijking met 2016. In meer dan een derde van de zaken in 2021, en iets minder dan een derde van de zaken in 2016, was de opgelegde straf langer dan 2 jaar, in sommige gevallen zelfs langer dan 8 jaar voor een voltooide doodslag. Een PIJ- of TBS-maatregel werd iets vaker opgelegd aan minderjarigen dan aan jongvolwassenen, al was het percentage jongvolwassenen dat een maatregel opgelegd kreeg in 2021 wel hoger dan in 2016.

In 2021 meer zaken met minderjarigen die na een ruzie geweld plegen met een steekwapen

Tenslotte moet opgemerkt worden dat er sprake is van een grote verscheidenheid aan aanleidingen en situaties die het decor vormden bij het geweld waarvoor jeugdigen zijn veroordeeld. In een groot deel van de gevallen was sprake van een ruzie, al dan

niet veroorzaakt door de veroordeelde, het slachtoffer of een derde. Daarnaast zijn er onder andere ook situaties waarbij sprake is van een overval of een eenzijdige aanval. Een opvallend verschil met zaken uit 2016 is dat in zaken uit 2021 veel vaker sprake is van een minderjarige veroordeelde, die een ruzie of conflict heeft met het slachtoffer en waarbij sprake is van steken met een mes. Dit zijn erg uiteenlopende situaties, alhoewel opvalt dat in meerdere gevallen expliciet wordt vermeld in het vonnis dat er sprake is van een online ruzie, die vervolgens offline uitmondt in het geweld. Ook valt op dat er in een aantal zaken in 2021 sprake is van een jongvolwassene die zonder duidelijke aanleiding iemand aanvalt.

5.2 Discussie

Het aantal minderjarige veroordeelden van (poging tot) doodslag is in de periode 2016 tot en met 2021 gestegen, terwijl het aantal jongvolwassen veroordeelden in deze periode gelijk is gebleven. Of deze ontwikkelingen op de kortere termijn zich doorzetten is nog onduidelijk, al lijkt dit niet het geval te zijn gezien de door het OM gerapporteerde afname in jeugdige verdachten van ernstige geweldsmisdrijven zoals doodslag in het jaar 2022 ten opzichte van 2021. Op de langere termijn is het aantal jeugdigen veroordeeld voor dit type misdrijf wel fors afgenomen. Zowel het aantal minderjarige als jongvolwassen veroordeelden voor (poging tot) doodslag is fors gedaald in de periode 2000 tot en met 2021 (Beijers et al., 2023). Vanwege de ontwikkelingen op de kortere termijn is het van belang zicht te krijgen op de aard en omstandigheden van het geweld waarvoor jeugdigen veroordeeld worden en in hoeverre deze veranderd zijn tussen 2016 en 2021. In deze discussie wordt dieper ingegaan op de belangrijkste bevindingen.

Dit onderzoek laat zien dat er vele verschillende soorten situaties en vormen van geweld schuilgaan onder de noemer doodslag of poging tot doodslag. Het geweld werd in een groot aantal gevallen met een steekwapen gepleegd, al ging het in een redelijk aantal zaken ook om fysiek geweld of het schieten met een vuurwapen. Dit is redelijk in lijn met wat er aan de hand van de onderzochte Nederlandse literatuur verwacht zou kunnen worden. Hoewel een kleiner aandeel van de moorden en doodslagen uit het onderzoek van Aarten et al. (2019) gepleegd werd met een steekwapen, was dit aandeel een stuk groter bij onderzoeken naar respectievelijk minderjarigen (Aarten et al., 2023) en pogingen tot doodslag of moord (Ganpat, 2013). Ook de bevinding dat een groot deel van de zaken betrekking heeft op een ruzie, en maar een klein deel op huiselijk geweld, past bij de bevindingen uit eerder onderzoek, voor zover wordt gefocust op minderjarigen en/of pogingen tot doodslag.

Er zijn in dit onderzoek enkele opvallende verschillen tussen de onderzochte zaken uit 2016 en uit 2021. Zo is het aantal minderjarige veroordeelden voor (poging tot) doodslag in 2021 een stuk hoger dan in 2016. Dit is overigens in lijn met een algehele stijging in veroordelingen onder minderjarigen voor ernstige geweldsmisdrijven (zie bv. Beijers et al., 2023). Het blijkt dat deze minderjarige veroordeelden van een (poging tot) doodslag het geweld vooral met een steekwapen hebben gepleegd. Daarnaast is het aantal zaken met messengeweld in 2021 ook hoger voor jongvolwassenen die voor (poging tot) doodslag zijn veroordeeld. Het is dan ook mogelijk dat deze vorm van geweld is toegenomen in 2021. Er is de laatste jaren ook veel media- en beleidsaandacht voor messenproblematiek onder jongeren. Het is echter niet ondenkbaar dat al deze aandacht en focus ook een rol hebben gespeeld in hoe het geweld gekwalificeerd is. De OM-richtlijnen bieden namelijk enige ruimte voor

interpretatie. Zo kan messengeweld met zwaar letsel volgens de OM-richtlijnen niet alleen als poging tot doodslag worden geclassificeerd, maar ook als zware mishandeling. Mogelijk leidt messengeweld onder jeugdigen in recentere jaren vaker tot een veroordeling voor poging tot doodslag in plaats van voor zware mishandeling. Of dit zo is weten we niet, aangezien we niet onderzocht hebben in hoeverre jongeren bij vergelijkbare zaken in het ene jaar vaker voor zware mishandeling zijn veroordeeld en jongeren in het andere jaar vaker voor poging tot doodslag.

Een andere constatering is dat de mate van gepleegd geweld in de onderzochte zaken in 2016 en 2021 vergelijkbaar is, afgaande op het gerapporteerde letsel. Dit zou kunnen betekenen dat een soort inflatie van de geweldsbeoordeling, zoals in het aangehaalde onderzoek van Egelkamp (2002) niet van toepassing is. Immers, dan zou men verwachten dat het hogere aantal veroordeelde jeugdigen voor doodslag in 2021 te maken heeft met het hoger kwalificeren van minder ernstig geweld, waardoor het aandeel zaken met minder ernstig geweld en dus minder ernstig letsel zou toenemen. Dit is niet het geval. Tegen deze redenatie is echter wel wat in te brengen. Zo staat het geconstateerde letsel niet altijd gelijk aan de ernst van een delict. Een poging tot doodslag waarbij met een vuurwapen geschoten wordt mag toch als een ernstig misdrijf worden beschouwd, terwijl het geregeld voorkomt dat het beoogde slachtoffer niet geraakt wordt en letsel dus ontbreekt.

Het is op basis van dit onderzoek, en op basis van data uit vonnissen, lastig te zeggen in hoeverre er verschuivingen zijn over de tijd in het type aanleiding voor het betreffende geweld. Dit komt deels door de grote verscheidenheid aan aanleidingen, maar deels ook doordat er in de vonnissen vaak niet uitgebreid ingegaan wordt op de aanleiding voor het geweld. Wel is vastgesteld dat er in zaken uit 2021, in vergelijking met 2016, veel vaker sprake is van een minderjarige die een ruzie of conflict heeft met het slachtoffer. Ook hierbij verschilt de context enorm per zaak, dus kan niet worden gesteld dat één type situatie vaker voorkomt. Daarnaast valt op dat in meerdere vonnissen uit 2021 melding wordt gemaakt van een online ruzie, die de aanleiding lijkt te zijn voor de (poging) doodslag. Dit betreft slechts een beperkt aantal zaken. Wel kan het zijn dat er ook in andere zaken uit 2016 en/of 2021 sprake was van een online aanleiding, ondanks dat deze niet in het vonnis is vermeld. In eerder onderzoek kwamen eveneens gevallen naar boven waarbij een online conflict tot offline geweld heeft geleid. Zo werd het online domein, en meer specifiek social media, in een onderzoek omschreven als een waarschijnlijk belangrijke katalysator voor wapens en geweld (Weerman, Roks, Van den Broek & Willink, 2022). Meer onderzoek is nodig om te weten te komen wat de precieze invloed van de online wereld is op ontwikkelingen in ernstig geweld zoals in het geval van (poging tot) doodslag.

Een aantal verschillen tussen zaken uit 2016 en 2021 kunnen niet losgezien worden van de coronacrisis. Een groot deel van de zaken uit 2021 heeft immers betrekking op feiten die in 2020 en 2021 hebben plaatsgevonden in een bijzondere periode, waarin deels Coronarestricties van toepassing waren. Zo kunnen de horecasluitingen ervoor gezorgd hebben dat de feiten van de zaken uit 2021 minder vaak betrekking hadden op uitgaanslocaties. Veranderde routineactiviteiten, zoals vaker (alleen) thuis zijn, kunnen ertoe hebben geleid dat het geweld in zaken uit 2021 hiernaast ook vaker één op één was, althans zonder een medeverdachte. Het is hiermee de vraag in hoeverre de vergelijking tussen 2016 en 2021 ook echt een vergelijking is tussen een jaar met relatief weinig veroordelingen en een jaar met een hoger aantal veroordelingen. De andere mogelijkheid is immers dat het vooral een vergelijking betreft tussen een jaar vóór de coronacrisis en een jaar middenin de coronacrisis. Hoewel deze laatste

mogelijkheid zeker niet onbelangrijk is, doet het niets af aan het feit dat het aantal minderjarige veroordeelden voor (poging tot) doodslag inderdaad is toegenomen in de jaren na 2016, ook vóór de coronacrisis. Daarnaast zijn er geen aanwijzingen gevonden dat de zaken uit 2021 een directe relatie hadden met de coronacrisis: het betreft hier bijvoorbeeld geen zaken die betrekking hebben op coronarellen in 2021. Toekomstig onderzoek kan inzicht geven in de vraag in hoeverre kenmerken van de zaken uit 2021 specifiek waren voor de Coronaperiode.

5.3 Beperkingen en mogelijkheden

Dit onderzoek is hoofdzakelijk gebaseerd op analyse van gerechtelijke vonnissen van zaken waarbij jeugdigen zijn veroordeeld voor (poging tot) doodslag. Een voordeel hiervan is dat die ten opzichte van andere justitiële documentatie, zoals de OBJD, veel meer informatie bevatten over het soort geweld dat heeft plaatsgevonden en in wat voor situaties dit gebeurde, evenals over de daders en slachtoffers. Eén beperking hierbij is dat een minderheid van de vonnissen niet beschikbaar is geweest. Het deel van de vonnissen dat wel tot onze beschikking stond, was daarmee niet geheel representatief voor het totaal aan vonnissen. Een andere beperking heeft betrekking op de informatie in de vonnissen, die lang niet altijd uitgebreid is. Doordat vonnissen een juridisch en maatschappelijk doel dienen en niet per se een wetenschappelijke, ontbreekt hierin regelmatig relevante informatie voor wetenschappelijk onderzoek. Zo ontbrak geregeld informatie over waar het geweld plaatsvond, wat de aanleiding van het geweld was en wat de precieze relatie was tussen de veroordeelde en het slachtoffer. Het ontbreken van informatie stelde ons daarbij ook soms voor de vraag in hoeverre deze informatie niet van toepassing was of enkel niet vermeld werd in het vonnis. Ondanks deze beperkingen blijken vonnissen wel degelijk veel aanvullend inzicht te geven in misdrijven en de situaties waarvan daarbij sprake was. Bovendien bleek dit onderzoek een goede check van de OBJD-data en is aan de hand van de vonnissen ontdekt dat er een aantal zaken zijn waarbij in de OBJD-data ten onrechte is vermeld dat een jongere voor poging tot doodslag veroordeeld is.

5.4 Tot slot

In de afgelopen twee decennia is het aantal jeugdigen dat voor (poging tot) doodslag is veroordeeld sterk afgenomen. Tussen 2016 en 2021 is er sprake van een stijging onder minderjarigen en een stabilisatie onder jongvolwassenen, ook al zijn de aantallen hiermee nog altijd minder dan de helft van die tijdens de piekjaren begin deze eeuw. De stijging onder minderjarigen is vooral zichtbaar in de grootste gemeenten (Beijers et al., 2013). In dit onderzoek zijn (poging-tot-)doodslagzaken uit 2016 en 2021 vergeleken. We concluderen het volgende.

Er gaat een grote verscheidenheid schuil aan feiten waarvoor jongeren veroordeeld zijn voor (poging tot) doodslag. Het betreft veelal ruzies, maar ook reacties op geweld door het latere slachtoffer, geweld tijdens een overval en eenzijdige aanvallen. Het geweld wordt relatief vaak gepleegd met een steekwapen, zeker bij minderjarigen. Geweld zonder wapen komt ook met enige regelmaat voor. In een aantal gevallen is er sprake van vuurwapengeweld, wat vaker bij de zaken met jongvolwassenen veroordeelden. De veroordeelden betreffen bijna allemaal jongens of mannen, en de slachtoffers zijn ook in veel gevallen man.

Er zitten verschillen tussen de jaren 2016 en 2021 in het type zaak. Opvallende verschillen zijn dat in zaken uit 2021 beduidend vaker sprake van geweld met steekwapens, en van zaken waarbij een minderjarige is veroordeeld. Het is niet duidelijk in hoeverre dit wijst op een trend in de maatschappij of op veranderingen in het registreren en/of kwalificeren van feiten. De aandacht voor messengeweld is in deze periode immers ook toegenomen. Enkele andere verschillen in 2021 ten opzichte van 2016, zoals een lager aantal zaken waarbij sprake is van medeplegen en van geweld bij uitgaanslocaties, hebben mogelijk te maken met veranderde gelegenheidsstructuren tijdens de coronacrisis.

De vergelijking die in dit rapport is gemaakt heeft betrekking op twee jaren en op basis van de kwalificatie doodslag. Vervolgonderzoek zou de inzichten uit dit rapport aan kunnen vullen door ook omliggende jaren te onderzoeken, de piekjaren begin deze eeuw en/of jaren na 2021. Vervolgonderzoek kan eveneens duidelijk maken in hoeverre (poging-tot-)doodslagzaken verschillen met zware-mishandeling-zaken en in hoeverre deze verschillen constant zijn over de tijd. Daarmee krijgen we meer grip op de vraag in hoeverre verschillen over de tijd te maken hebben met het anders kwalificeren van geweld of met veranderingen in het door jeugdigen gepleegde geweld.

Voor gericht beleid is het van belang om te weten wat de aard en omvang is van door jeugdigen gepleegd potentieel dodelijk geweld. Zo blijkt onder andere uit de evaluatie van het actieplan 'Wapens en jongeren' dat het idee van het actieplan goed is, maar dat de uitvoering van het plan niet gericht genoeg is, omdat er onvoldoende kennis was over de specifieke doelgroep en het gepleegde geweld (Snippe, Muijnck & Wouters, 2023). Het huidige onderzoek draagt bij aan het vormen van de noodzakelijke kennis door duidelijkheid te verschaffen over de kenmerken van en ontwikkelingen in (poging tot) doodslag gepleegd door jeugdigen.

Summary

Juvenile convicts for (attempted) manslaughter: 2016 and 2021 compared

An in-depth study within the Juvenile Crime Monitor

Introduction

In recent years, there has been a lot of talk in the media about rejuvenation and hardening of youth crime and an increase in serious violence among young people. However, the number of 12 to 23 year old youth convicted of serious violence fell by two-thirds between peak year 2004 and the year 2022. However, in the period 2016 to 2021, there has been an increase in the number of convictions for a specific form of serious violence, namely (attempted) manslaughter⁶ among minors (12 to 18). For young adults (18 to 23) the numbers stayed more or less the same. To gain a better insight into the increase in (attempted) manslaughter cases, this study focuses on the relevant cases from the year 2016, the year with remarkably few convictions among juveniles, and on the year 2021, a year with more convictions.

This study examines the characteristics of (attempted) manslaughter cases for which juveniles have been convicted and the extent to which these differ between cases from 2016 and cases from 2021. This is done on the basis of the following main question:

What are the characteristics of criminal cases, involving juvenile convicts, of (attempted) manslaughter and to what extent do these differ between 2016 and 2021?

This question is investigated based on data about young people who have the Public Prosecution Service or the judge have been found guilty of (attempted) manslaughter in 2016 or 2021. The data comes from the Judicial Documentation Research and Policy Database (OBJD) and from criminal verdicts. This research concerns an in-depth study conducted within the framework of the Youth Crime Monitor (MJC) and is a follow-up to an earlier WODC study from 2023 on developments in serious violence by juveniles.

Methods

In order to describe the characteristics of criminal cases and juveniles formulated in the research question, and in addition to a targeted literature study, two sources were used in this study: the OBJD and criminal verdicts. The OBJD contains judicial data on criminal offenders, and for this study all cases of juveniles who were definitively found guilty of (attempted) manslaughter in 2016 or 2021 were selected ($N=275$, 113 in 2016 and 162 in 2021). In addition, the verdicts in these criminal cases were used, insofar as they were available and fell within the selection criteria ($N=180$, $N=66$ in 2016 and $N=114$ in 2021). The verdicts included in this study have been coded

⁶ Manslaughter here includes cases that are defined as (not premeditated) homicide in other countries.

quantitatively as much as possible according to a coding scheme. This was done in order to describe the extent to which certain fact characteristics, perpetrator characteristics, victim characteristics and settlements occurred in cases from 2016 and 2021 and to make a comparison between these years. In addition to the quantitative codes, the crime, any problems (identified by professionals) of the convicted person and any details are also described for each verdict. These data were used for the qualitative part of the study. This qualitative information was mainly used to illustrate the quantitative coding and findings with descriptions from the verdicts. Content analysis was also used to distinguish and compare types of situations and reasons between cases from 2016 and 2021.

Results

The findings of this study give insight in the characteristics of manslaughter cases for which juveniles were convicted in 2016 or 2021. 2021 is a special year, because many of the facts from these cases took place during the Covid-19 crisis. The vast majority of cases investigated (91%) in both years related to attempted manslaughter. Only a limited number related to a completed manslaughter. This ratio does not deviate from the average over several years. An important finding is that the type of weapon used to commit violence mainly involved stabbing weapons (61%). Physical violence (kicking) occurred with some regularity (19%). Firearm violence occurred in a limited number of cases, especially among young adults. In some cases other violence was involved, such as hitting someone with a weapon or driving into someone with a car. Below are the most important findings, mainly focusing on differences between cases from 2016 and cases from 2021.

More cases involving knife violence in 2021, both among minors and young adults

A striking difference between cases from 2016 and 2021 is that there was more knife violence in cases from 2021 than in cases from 2016, both in cases with minor convicts and in cases with young adult convicts. Violence committed without a weapon actually occurred less in 2021 cases compared to 2016.

Fewer cases involving co-perpetration and fewer cases involving offenses in nightlife venues in 2021

Co-perpetration was less common in 2021 cases. Next to this, violence was committed slightly more often in homes and slightly less often at nightlife locations compared to 2016. These differences may be (partly) related to changing opportunity structures during the Covid-19 crisis. Due to the stay-at-home restrictions during this crisis, young people were found relatively often at home or on the street and, for example, less often in nightlife venues.

More cases involving minors in 2021, who often committed violence with a stabbing weapon after an argument

The number of minors convicted has fallen sharply over the longer term, reaching a low point in 2016. Compared to 2016, there were significantly more cases in 2021 involving minors convicted of (attempted) manslaughter. They often involved minors who had an argument or conflict with the victim and they involved stabbing with a knife.

More cases involving a young adult diagnosed with a mental disorder in 2021

In cases from 2021, a mental disorder in young adult convicts was reported more often than in 2016. This may be related to a higher percentage of cases in which the verdict includes expert advice on the responsibility of the convict. This meant that a psychological disorder could be diagnosed more often. Relatively many cases do not include advice from experts regarding the accountability of the convicted person.

Victims are usually male and injuries are serious in most cases in 2021, just like in 2016

With regard to the victims, it was found that they suffered serious injuries in most cases, slightly more often in 2021 than in 2016. This injury was relatively often caused by knife violence and sometimes also by a firearm. In both years, the cases involving violence without a weapon often involved minor injuries. In 2016, there was no or unknown injury slightly more often than in 2021. The vast majority of victims in the 2016 and 2021 cases were men. Often, but not always, these involved peers who were friends or acquaintances of the convict.

In 2021, unconditional prison sentences were imposed on young adults slightly more often than in 2016

Compared to young adults, minor convicts were relatively often sentenced to a partially suspended custodial sentence. Young adults were sentenced to an unconditional prison sentence slightly more often in 2021 compared to 2016. A so-called PIJ or TBS treatment measure was imposed slightly more often on minors than on young adults, although the percentage of young adults who were imposed such a measure in 2021 was higher than in 2016.

Discussion

The number of minors convicted of (attempted) manslaughter increased in the period 2016 to 2021, while the number of young adult convicted persons remained the same during this period. It is still unclear whether these trends will continue in the shorter term, although this does not appear to be the case given the decrease in juvenile suspects of serious violent crimes such as manslaughter reported by the Public Prosecution Service in 2022 compared to 2021. In the longer term the number of juveniles convicted for this type of crime has decreased significantly. Both the number of minors and young adults convicted of (attempted) manslaughter have fallen sharply in the period 2000 to 2021. Due to developments in the shorter term, it is important to gain insight into the nature and circumstances of the violence for which young people have been convicted. and to what extent these have changed between 2016 and 2021. This discussion takes a closer look at the most important findings.

This study shows that there are different types of situations and forms of violence hidden under the heading of manslaughter or attempted manslaughter. In a large number of cases, the violence was committed with a stabbing weapon, although a fair number of cases also involved physical violence or shooting a firearm. This is fairly in line with what could be expected based on the Dutch literature examined. The finding that a large proportion of the cases relate to an argument, and only a small proportion to domestic violence, also fits in with the findings from previous research, insofar as the focus is on minors and/or attempted homicide.

There are some striking differences in this study between the investigated cases from 2016 and 2021. For example, the number of minors convicted for (attempted) manslaughter in 2021 is much higher than in 2016. This is in line with an overall increase in convictions among minors for serious violent crimes. These minors convicted of (attempted) manslaughter committed the violence mainly with a stabbing weapon. In addition, the number of cases involving knife violence in 2021 is also higher for young adults convicted of (attempted) manslaughter. It is therefore possible that this form of violence has increased in 2021. There has also been a lot of media and policy attention for knife problems among young people in recent years. It is not inconceivable that all this attention and focus also played a role in how the violence was qualified. The Public Prosecution Service guidelines offer some room for interpretation. For example, according to the Public Prosecution Service guidelines, knife violence with serious injuries can be classified not only as attempted manslaughter, but also as serious assault. It is possible that knife violence among young people in more recent years has more often led to a conviction for attempted manslaughter rather than for serious assault. We do not know whether this is the case, as we have not investigated the extent to which young people in comparable cases were more often convicted of serious assault in one year and young people were more often convicted of attempted manslaughter in the next year.

Another observation is that the level of violence committed in the cases investigated in 2016 and 2021 is comparable, based on the reported injuries. This could mean that some kind of inflation of the violence assessment does not apply. After all, one would expect that the higher number of juveniles convicted of manslaughter in 2021 is related to the higher qualification of less serious violence, which would increase the share of cases with less serious violence and therefore less serious injuries. This is not the case. However, there is something to be said against this reasoning. For example, the observed injury does not always equate to the seriousness of a crime. Attempted manslaughter involving shooting with a firearm may still be considered a serious crime, while it often happens that the intended victim is not hit and therefore does not suffer any injuries.

Based on this research and data from judgments, it is difficult to say to what extent there are shifts over time in the type of reason for the violence in question. This is partly due to the wide variety of reasons, but partly also because the verdicts often do not elaborate in detail on the reason for the violence. It has been established that in cases from 2021, compared to 2016, there is much more often a minor who has an argument or conflict with the victim. Here too, the context varies considerably per case, so it cannot be said that one type of situation occurs more often. It is also striking that several judgments from 2021 mention an online argument or conflict, which appears to be the reason for the (attempted) manslaughter. This only concerns a limited number of cases. Previous studies also found cases in which an online conflict led to offline violence. For example, the online domain, and more specifically social media, was described in one study as a likely important catalyst for weapons and violence. More research is needed to find out what the precise influence of the online world is on developments in serious violence, such as in the case of (attempted) homicide.

In conclusion

Over the past two decades, the number of juveniles convicted of (attempted) manslaughter has declined sharply. Between 2016 and 2021 there has been an increase among minors and a stabilisation among young adults, although the numbers are still less than half of those during the peak years at the beginning of this century. The increase among minors is especially visible in the largest municipalities. This study compared (attempted) manslaughter cases from 2016 and 2021.

There is a wide variety of facts for which young people have been convicted of (attempted) manslaughter. This often concerns arguments, but also reactions to violence by the subsequent victim, violence during a robbery and one-sided attacks. Violence is relatively often committed with a stabbing weapon, especially among minors. Violence without a weapon also occurs with some regularity. In a number of cases there is gun violence, more often in cases involving young adult convicts. The convicted persons are almost all boys or men, and in almost all cases the victims are male.

There are differences between the years 2016 and 2021 in the type of case. Striking differences are that cases from 2021 involve violence with stabbing weapons significantly more often, and cases in which a minor has been convicted. It is not clear to what extent this points to a trend in society or to changes in the registration and/or qualification of facts. Attention to knife violence has also increased during this period. Some other differences in 2021 compared to 2016, such as a lower number of cases involving co-perpetration and violence at nightlife venues, may be related to changed opportunity structures during the Covid-19 crisis.

The comparison made in this report covers two years and is based on the classification of manslaughter. Follow-up research could supplement the insights from this report by also examining surrounding years, the peak years at the beginning of this century and/or years after 2021. Follow-up research could also clarify the extent to which (attempted) manslaughter cases differ from serious assault cases, and to what extent these differences are constant over time. This will give us a better grip on the question to what extent differences over time are related to the different classification of violence or to changes in the violence committed by young people.

For targeted policy making, it is important to know the nature and extent of potentially fatal violence committed by juveniles. For example, the evaluation of the 'Wapens en Jongeren' (Weapons and Youth) action plan shows that the idea of the action plan is good, but that the implementation of the plan is not targeted enough, because there was insufficient knowledge about the specific target group and the violence committed. The current research contributes to the formation of the necessary knowledge by providing clarity about the characteristics of and developments in (attempted) homicide committed by juveniles.

Literatuur

- Aarten, P., Van Hamelen, A., Liem, M. (2023). Juvenile homicide in the Netherlands. In *The Routledge International Handbook of Juvenile Homicide*. Routledge.
- Aarten, P., & Liem, M. C. (2021). Unravelling the homicide drop: Disaggregating a 25-year homicide trend in the Netherlands. *European journal on criminal policy and research*, 29(1), 1-26.
- Aarten, P., Schönberger, H., & Liem, M. (2019). 25 jaar moord in Nederland. *Tijdschrift Voor Criminologie*, 61(3): 260-270.
- Algemeen Dagblad (2022, 15 oktober). Ernstig geweld onder jongeren neemt toe, en dan heeft de politie nog niet eens alles in de gaten. Ad.nl. Geraadpleegd op 11 april 2023 via: <https://www.ad.nl/den-haag/ernstig-geweld-onder-jongeren-neemt-toe-en-dan-heeft-de-politie-nog-niet-eens-alles-in-de-gaten~a6098740/>
- Beijers, J.E.H., Tollenaar, N., & Van der Laan, A.M. (2023). *Ontwikkelingen in ernstig geweld door jeugdigen in de periode 2010 tot en met 2021*. WODC. Cahier 2023-19.
- Bijleveld, C., & Smit, P. (2006). Homicide in the Netherlands: On the structuring of homicide typologies. *Homicide Studies*, 10(3), 195-219.
- Egelkamp, M.M. (2002). *Inflation von gewalt? Strafrechtliche und kriminologische Analysen von Qualifikationsentscheidungen in den Niederlanden und Deutschland*. University of Groningen.
- Fazel, S., & Grann, M. (2004). Psychiatric morbidity among homicide offenders: a Swedish population study. *American Journal of Psychiatry*, 161(11), 2129-2131.
- Granath, S., Hagstedt, J., Kivivuori, J., Lehti, M., Ganpat, S., Liem, M., & Nieuwbeerta, P. (2011). *Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden: A first study on the European homicide monitor data (Vol. 15)*. Swedish National Council for Crime Prevention, the National Research Institute of Legal Policy, and the Institute for Criminal Law and Criminology at Leiden University.
- Liem, M. (2021). Balkanisation in European Homicide Research. In A.M. Getos Kalac (ed.) *Violence in the Balkans: First findings from the Balkan Homicide Study*. Springer.
- Liem, M., Ganpat, S., Granath, S., Hagstedt, J., Kivivuori, J., Lehti, M., & Nieuwbeerta, P. (2013). Homicide in Finland, the Netherlands, and Sweden: First findings from the European homicide monitor. *Homicide Studies*, 17(1), 75-95.
- Martone, C. A., Mulvey, E. P., Yang, S., Nemoianu, A., Shugarman, R., & Soliman, L. (2013). Psychiatric characteristics of homicide defendants. *American journal of psychiatry*, 170(9), 994-1002.
- NOS (2021, 29 december). Minderjarigen veel vaker verdacht van moord en poging tot moord. NOS.nl. Geraadpleegd op 4 april 2023 via: <https://nos.nl/artikel/2411195-minderjarigen-veel-vaker-verdacht-van-moord-en-poging-tot-moord>
- Oberwittler, D. (2019). *Lethal violence: A global view on homicide*. In *Oxford research encyclopedia of criminology and criminal justice*. Oxford University Press.
- OM (Openbaar Ministerie) (2023, 10 mei). *OM Jaarbericht 2022*. Om.nl. Geraadpleegd op 31 januari 2024, via: <https://www.om.nl/documenten/jaarverslagen/om/map/2019-en-verder/om-jaarbericht-2022>
- OM (Openbaar Ministerie) (2022, 30 maart). *Maatschappelijke onrust trend in jaarbeeld 2021*. Om.nl. Geraadpleegd op 31 januari 2024 via: <https://www.om.nl/actueel/nieuws/2022/03/30/maatschappelijke-onrust-trend-in-jaarbeeld-2021>

- OM (Openbaar Ministerie) (2021, 10 maart). *Jonge geweldplegers zorgelijke trend in jaarbeeld OM over 2020*. Om.nl. Geraadpleegd op 31 januari 2024, via: <https://www.om.nl/actueel/nieuws/2021/03/10/jonge-geweldplegers-zorgelijke-trend-in-jaarbeeld-om-over-2020>
- OM (Openbaar Ministerie) (2020). *Richtlijn voor strafvordering zware mishandeling*. Om.nl. Geraadpleegd op 31 januari 2024 via: <https://www.om.nl/onderwerpen/beleidsregels/richtlijnen-voor-strafvordering-resultaten/richtlijn-voor-strafvordering-zware-mishandeling-2020r009>
- OM (Openbaar Ministerie) (2019). *Richtlijn voor strafvordering poging doodslag*. Om.nl. Geraadpleegd op 31 januari 2024 via: <https://www.om.nl/onderwerpen/beleidsregels/richtlijnen-voor-strafvordering-resultaten/richtlijn-voor-strafvordering-poging-doodslag-2019r006>
- Pelletier, K. R., & Pizarro, J. M. (2019). Homicides and weapons: Examining the covariates of weapon choice. *Homicide studies*, 23(1), 41-63.
- Planty, M., & Truman, J. L. (2013). *Firearm Violence, 1993-2011*. US Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics.
- Snippe, J., Muijnck, J.A. de, & Wouters, L. (2023). *Plan- en procesevaluatie Actieplan Wapens en Jongeren*. Breuer & Interval, WODC.
- Suonpää, K., Aaltonen, M., & Van der Geest, V. (2020). Crime and income trajectories preceding lethal and non-lethal violence. *Journal of Criminal Justice*, 68.
- Suonpää, K., Kivivuori, J., Aarten, P., Ahven, A., Granath, S., Markwalder, N., & Liem, M. (2024). Homicide drop in seven European countries: General or specific across countries and crime types?. *European Journal of Criminology*, 21(1), 3-30.
- Tollenaar, N., & Van der Laan, A. M. (2023). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2023: Ontwikkelingen in jeugdige strafrechtelijke daders en de afdoeningen tot 2022*. WODC. Cahier 2023-14.
- Tonry, M. (2014). Why crime rates are falling throughout the Western world. *Crime and justice*, 43(1), 1-63.
- Vries, A. M., & Liem, M. (2011). Recidivism of juvenile homicide offenders. *Behavioral Sciences & the Law*, 29(4), 483-498.
- Weerman, F.M., Roks, R.A., van den Broek, J.B.A., & Willink, J.C. (2022). *"Het is een probleem, maar niet voor mij." Een onderzoek naar de achtergronden van wapens en wapengeweld onder jongeren in Rotterdam*. Erasmus Universiteit.

Bijlage 1 Samenstelling van de begeleidingscommissie

Deelbegeleidingscommissie

Voorzitter

Dr. H. Ferwerda

Bureau Beke

Leden

Dr. R.A. Roks

Erasmus Universiteit Rotterdam

Drs. H.G. de Goeij

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Overkoepelende begeleidingscommissie

Voorzitter

Dr. A.M. Slotboom

Vrije Universiteit

Leden

Prof. dr. H. Elffers

Vrije Universiteit, NSCR

Dr. H. Ferwerda

Bureau Beke

Dr. R.A. Roks

Erasmus Universiteit Rotterdam

Dr. W. Steenbeek

NSCR

Dr. M. Weulen Kranenbarg

Vrije Universiteit

Dhr. T. Eijken / Drs. H.G. de Goeij

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Bijlage 2 Codeboek vonnissen doodslag jeugdigen

Variabele	Formaat	Categorieën
Type delict	Numeriek	
Type delict van de hoofdzaak als blijkende uit de beslissing eerste aanleg.		1 Moord 2 Poging moord 3 Doodslag 4 Poging doodslag 5 Zware mishandeling 6 Anders
Delictomschrijving	Tekst	
Maatschappelijke beschrijving van het delict n.a.v. de inhoudsindicatie en/of aanvullend de bewezenverklaring.		
Type wapen	Numeriek	
Het wapen waarmee de (poging tot) doodslag gepleegd is.		1 Steekwapen 2 Stoot- en/of slagwapen 3 Schietwapen 4 Zonder wapen 5 Inrijding auto 6 Anders (e.g., voorhanden item) 888 N.v.t. 999 Onbekend
Medeplegen	Numeriek	
Is de pleger van het hoofddelict enkel veroordeeld voor medeplegen?		0 Nee 1 Ja
Beroep op noodweer	Numeriek	
Is er een (al dan niet geslaagd) beroep gedaan op (putatief) noodweer(exces)?		0 Nee 1 Ja
Pleeglocatie	Numeriek	
Locatie waar de (poging tot) doodslag plaatsvond.		1 Woning slachtoffer/dader/ander (of nabij) 2 Voor handel en dienstverlening (winkel) 3 Openbare weg 4 Uitgaanslocatie (of nabij) 5 School (of nabij) 6 Overige 999 Onbekend

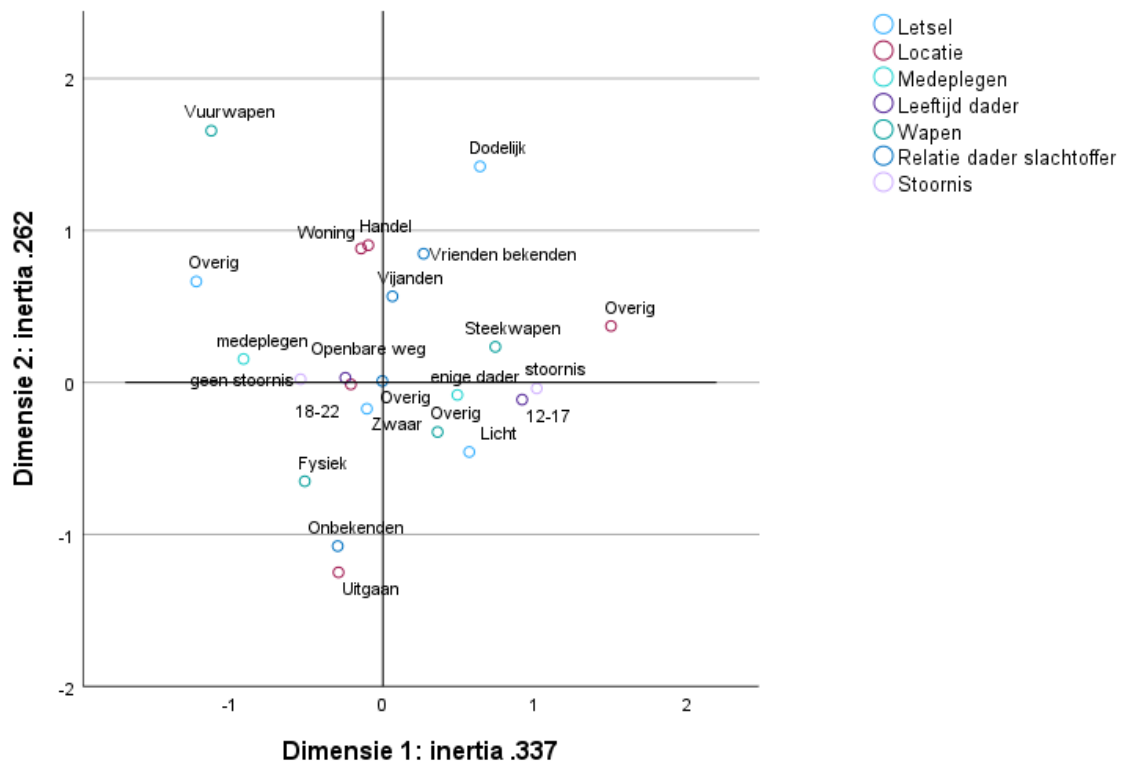
Variabele	Formaat	Categorieën
Problematiek dader	Tekst	
Welke relevante problematiek (e.g., thuissituatie, stoornis) van de dader wordt genoemd in het vonnis (veelal door de deskundige)?		
Psychische stoornis	Numeriek	
Worden er door deskundige(n) één of meerdere psychische (DSM-)stoornissen bij de verdachte geconstateerd?	1	Ja
	2	Nee
Toerekeningsvatbaarheid	Numeriek	
Wat is het advies van de deskundige(n) betreffende toerekeningsvatbaarheid ?	1	volledig
	2	In mindere mate
	3	Niet
	4	Tegenstrijdige adviezen / geen overeenstemming
	5	Geen advies mogelijk
	999	Onbekend
Middelengebruik		
Is er sprake van alcoholgebruik en/of drugsgebruik ten tijde van het plegen?	0	Nee
	1	Ja, alcohol
	2	Ja, drugs
	3	Ja, alcohol en drugs
	4	Ja, ongespecificeerd middelengebruik
	999	onbekend
Letsel slachtoffer	Numeriek	
Wat voor fysiek letsel heeft het slachtoffer opgelopen?	0	Geen letsel
	1	Lichte verwonding (geen behandeling nodig, zoals oppervlakkige snijwonden, lichte hersenschudding, blauwe plekken)
	2	Zware verwonding (behandeling noodzakelijk, zoals botbreuken, snijwonden met veel bloedverlies, zware hersenschudding)
	3	Slachtoffer overleden
	888	N.v.t.
	999	Onbekend
Aantal slachtoffers	Numeriek	
Hoeveel slachtoffers zijn er gevallen in het (poging-tot-)doodslagdelict?	1	
	2 of meer	

Variabele	Formaat	Categorieën
Relatie slachtoffer	Numeriek	
Wat is de relatie tussen dader en slachtoffer?		1 Ouders
		2 Kernegezin anders dan ouders
		3 Familie
		4 Vrienden of bekenden
		5 Onbekenden
		6 Rivalen of vijanden
		7 (ex-)partner
		8 persoon in functie (e.g., politie)
		9 Anders
		999 Onbekend
Leeftijd slachtoffer(s)	Numeriek	
Leeftijd van slachtoffer ten tijde van delict (berekend/geschat)		1 kind < 12 jaar
		2 minderjarig: 12 tot 18
		3 jongvolwassene: 18 tot 25
		4 volwassene: 25 tot 65
		5 oudere
		999 Onbekend
Geslacht slachtoffer(s)	Numeriek	
Geslacht van slachtoffer (van hoofddelict)		0 Man(nen)
		1 Vrouw(en)
		2 Gemengd
		999 onbekend
Strafeis Officier van Justitie	Numeriek	
Wat is het type geëiste vrijheidsstraf door de OVJ vw = voorwaardelijk ovw = onvoorwaardelijk gs = gevangenisstraf jd = jeugddetentie		0 Geen
		1 Vw gs
		2 vw&ovw gs
		3 Ovw gs
		4 Vw jd
		5 vw&ovw jd
		6 Ovw jd
		888 N.v.t.

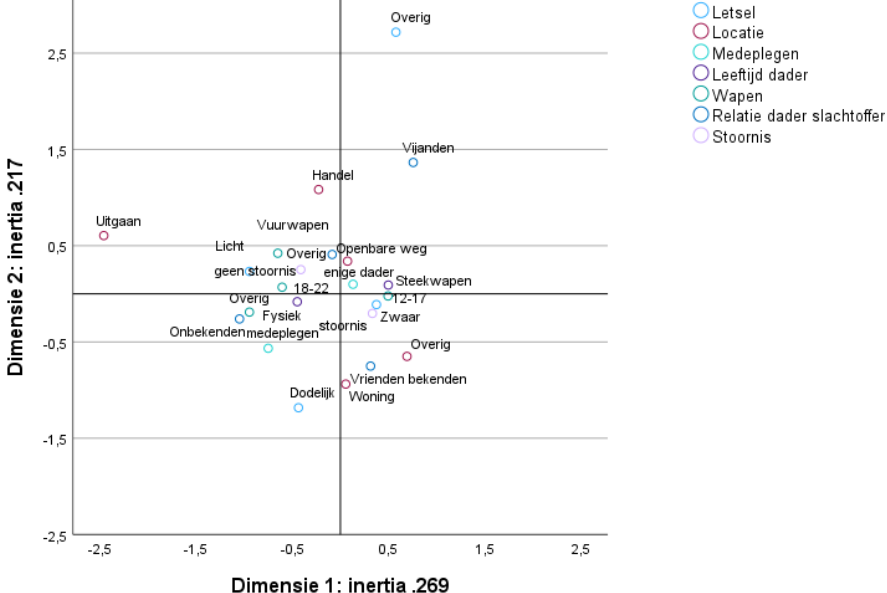
Variabele	Formaat	Categorieën
Opgelegde straf	Numeriek	
Wat is het type opgelegde vrijheidsstraf? vw = voorwaardelijk ovw = onvoorwaardelijk gs = gevangenisstraf jd = jeugddetentie		0 Geen 1 Vw gs 2 vw&ovw gs 3 Ovw gs 4 Vw jd 5 vw&ovw jd 6 Ovw jd 888 N.v.t.
Maatregel Officier van Justitie	Numeriek	
Wat is het type geëiste maatregel door de OVJ?		0 Geen geëiste maatregel 1 TBS dwangverpleging 2 TBS voorwaarden 3 PIJ geheel voorwaardelijk 4 PIJ (gedeeltelijk) onvoorwaardelijk 5 ISD 6 Anders 888 N.v.t.
Opgelegde maatregel	Numeriek	
Wat is het opgelegde type maatregel?		0 Geen maatregel 1 TBS dwangverpleging 2 TBS voorwaarden 3 PIJ geheel voorwaardelijk 4 PIJ (gedeeltelijk) onvoorwaardelijk 5 ISD 6 Anders 888 N.v.t.
Duur vrijheidsstraf	Tekst	
Lengte van de vrijheidsstraf (onvoorwaardelijk, voorwaardelijk, evt. i.c.m. taakstraf)		

Bijlage 3 Multipele correspondentieanalyses van kenmerken van (poging-tot-) doodslagzaken

HOMALS 2016

HOMALS 2021

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC), Kennisinstituut voor de rechtsstaat, is een onafhankelijk kennisinstituut dat valt onder het ministerie van Justitie en Veiligheid. Het WODC draagt bij aan behoud en verbetering van de rechtsstaat via het (laten) uitvoeren van kwalitatief hoog wetenschappelijk onderzoek. En door het aanbieden van gevraagde en ongevraagde kennis, verbeterpunten en (waar mogelijk) denkrichtingen.

Meer informatie:

www.wodc.nl